

THE LEGAL AND POLITICAL VALUE OF THE HAMAS-ISRAEL AGREEMENT DATED JANUARY 15, 2025 WITHIN THE FRAMEWORK OF CEASE-FIRE, HOSTAGE, FORCED DISPLACEMENT

Abdülkadir AKIL*

*Doç. Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi Hukuk Fakültesi, akakil@ticaret.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-6556-8006

Received Date: 12.04.2025 Revised Date: 21.06.2025 Accepted Date: 02.07.2025

Copyright © 2025 Abdülkadir AKIL. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT

This research article has tried to comprehensively analyze the January 15, 2025 Hamas-Israel Ceasefire Agreement from the perspective of international law. Signed in the aftermath of the post-2023 escalation of hostilities in the Gaza Strip, the Agreement includes not only a temporary cessation of hostilities, which is of course a priority, but also critical issues regarding the delivery of humanitarian aid, the release of hostages, prisoner swaps and the forced displacement of civilians. In this framework, this study analyzes the legal nature of the ceasefire, its binding nature and the obligations of the parties in light of international humanitarian law, the Geneva Conventions and 1977 Additional Protocols, the United Nations Charter, Security Council resolutions and International Court of Justice decisions. The legitimacy of hostage and prisoner exchanges on the basis of the law of treaties and customary international law as well as the nature of forced displacement practices against civilians within the scope of war crimes are analyzed in detail. The Study, in addition, assessed the international status of Palestine, Israel's security policies and the impacts of the agreement on the regional balance of power, while also examining the legal responsibilities of international organizations and the third-party states. As a result of the researching, the study tried to reveal the necessity of a comprehensive legal framework for sustainable peace by emphasizing that the ceasefire is not only a political tool but also a mechanism that produces serious legal consequences.

Keywords: International Law, Palestine, Gaza, Israel, Ceasefire, Hostage, Exchange, Forced Displacement

ATEŞKES, REHİNE, ZORLA YER DEĞİŞTİRME ÇERÇEVESİNDE 15 OCAK 2025 TARİHLİ HAMAS-İSRAİL ANLAŞMASI'NIN İÇERİĞİ, HUKUKİ VE SİYASİ DEĞERİ¹

ÖZET

Bu araştırma makalesi, Hamas ile İsrail arasında imzalanan 15 Ocak 2025 Tarihli Hamas-İsrail Ateşkes Anlaşması'nı uluslararası hukuk perspektifinden kapsamlı bir şekilde ele almaya çalışmıştır. 2023 sonrası Gazze Şeridi'nde şiddetlenen çatışmaların ardından imzalanan söz konusu Anlaşma, elbette öncelikli olan sadece çatışmaların geçici olarak durdurulması değil; aynı zamanda insani yardımların ulaştırılması, rehinelere serbest bırakılması, tutuklu takasları ve sivillerin zorla yerlerinden edilmesine ilişkin kritik başlıkları da içermektedir. Bu çerçevede Çalışma'da; ateşkesin hukuki niteliği, bağlayıcılığı ve taraflar açısından doğurduğu yükümlülükler; uluslararası insancıl hukuk, Cenevre Sözleşmeleri ve 1977 Ek Protokoller, Birleşmiş Milletler Şartı, Uluslararası Adalet Divanı kararları ve Güvenlik Konseyi kararları ışığında analiz edilmeye çalışılmıştır. Rehine ve tutuklu takasının andlaşmalar hukuku ve uluslararası teamül hukuku temelindeki meşruiyeti; ayrıca sivillere yönelik zorla yer değiştirme uygulamalarının savaş suçu kapsamındaki niteliği detaylı olarak irdelenmeye çalışılmıştır. Bunun yanında çalışma, Filistin'in uluslararası statüsü, İsrail'in güvenlik politikaları ve anlaşmanın bölgesel güç dengeleri üzerindeki etkilerini değerlendirirken, üçüncü taraf devletlerin ve uluslararası kuruluşların hukuki sorumluluklarını da incelemeye çalışmıştır. Çalışma, elde edilen bulgular sonucunda ateşkesin sadece siyasi bir argüman değil, aynı zamanda

¹Bu makale, tarihsel olarak kaleme alındığı süreci değerlendirmektedir. Makalenin yayıma sunulduğundan sonraki siyasi ve hukuki gelişmeler haliyle meçhuldür.

ciddi hukuki sonuçlar doğuran bir mekanizma olduğunu vurgulayarak, sürdürülebilir barış için kapsamlı hukuki bir çerçevenin gerekliliğini ortaya koymaya çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Hukuk, Filistin, Gazze, İsrail, Ateşkes, Rehine, Takas, Zorla Yer Değiştirme

1. GİRİŞ

Orta Doğu'da uzun süredir devam eden İsrail-Filistin çatışması, özellikle 2023 yılından itibaren yeniden şiddetlenmiş ve büyük insani kayıplara yol açmıştır. Gazze Şeridi'nde yaşanan çatışmalar, uluslararası toplumun bölgedeki barış çabalarına yönelik baskısını artırmış ve tarafları diplomatik çözüm yollarını değerlendirmeye zorlamıştır. 15 Ocak 2025'te Hamas ve İsrail arasında imzalanan Ateşkes Anlaşması, bölgedeki çatışmaları sona erdirmeye ve insani yardımları artırma hedefiyle önemli bir diplomatik adım olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışma, söz konusu anlaşmanın içeriğini, hukuki bağlamını ve siyasi etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Uzun süredir devam eden İsrail-Filistin çatışması, 20. yüzyılın ortalarından itibaren bölgede süregelen siyasi, dini ve hukuki ihtilafların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır². Ancak, özellikle 2023 yılında yaşanan çatışmalar,³ hem bölgesel hem de küresel düzeyde yankı uyandırarak, uluslararası hukukun ve diplomatik girişimlerin sınırlarını yeniden tartışmaya açmıştır⁴.

Hamas'ın 7 Ekim 2023'te İsrail'e yönelik geniş çaplı meşru müdafaa saldırıları ve İsrail'in Gazze'ye karşı başlattığı orantısız yoğun askeri operasyonları, yalnızca taraflar arasında değil, aynı zamanda küresel ölçekte bir kriz yaratmıştır. Sivillerin büyük ölçüde etkilendiği bu süreç, uluslararası insancıl hukukun ihlalleriyle ilgili tartışmaları da beraberinde getirmiştir. İsrail'in Gazze'ye yönelik kuşatması, altyapı tahribatı ve kitlesel göç dalgaları, bölgede zaten var olan insani krizi derinleştirmiştir.

Bu gelişmeler sonucunda, uluslararası toplumun diplomatik baskısı ve bölgesel aktörlerin arabuluculuğu ile Ocak 2025'te Hamas ve İsrail arasında yeni bir ateşkes anlaşması imzalanmıştır⁵. Anlaşmanın temel hedefleri arasında;

- Taraflar arasındaki doğrudan çatışmaların durdurulması,
- İnsani yardım koridorlarının açılması ve Gazze'deki sivilere yardım ulaştırılması,
- Savaş esirlerinin ve rehinenin takas edilmesi,
- Uzun vadeli barış görüşmelerine zemin hazırlanması bulunmaktadır.

Ancak, geçmişte yapılan benzer ateşkes anlaşmalarının sürdürülebilirliği konusundaki başarısızlıklar, bu anlaşmanın ne ölçüde kalıcı olacağına dair soru işaretleri yaratmaktadır.

Ateşkesler, uluslararası hukukta uluslararası insancıl hukuk (IHL), devletlerarası sorumluluk hukuku ve BM Güvenlik Konseyi (UNSC) kararları çerçevesinde ele alınmaktadır⁶. Cenevre Sözleşmeleri (1949) ve

² Bu konuda geniş bilgi için bkz. CİN, Halil, "Filistin Topraklarının Osmanlı Dönemindeki Hukukî Statüsü ve Yahudilere Karşı Alınan Tedbirler", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2.2 (1989), s. 17-68; BALCI, Meral, "İngiliz General Allenby'nin Filistin ve Suriye'deki Faaliyetleri." Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi 6.1 (2019): 63-77; ATABEY, Figen, "Birinci Dünya Savaşı'nda Filistin-Suriye Cephesi'ne İlişkin Belgeler Işığında Genel Bir Değerlendirme", Atatürk Yolu Dergisi, 66 (2020): 63-90.

³ 7 Ekim Hamas Saldırısının değişik yorumu için bkz. O'GRADY, Stefan, (2023), "If this is Israel's 9/11, it must not fall into the Osama bin Laden trap", Retrieved from <https://www.independent.co.uk/voices/israel-9-11-george-w-bush-hamas-palestiniansb2427181.html> in 10.08.2024). ET: 01.02.2025; COHEN, Raphael S., "Why the Oct. 7 Attack Wasn't Israel's 9/11", Nov 13, 2023, <https://www.rand.org/pubs/commentary/2023/11/why-the-oct-7-attack-wasnt-israels-9-11.html>, ET: 01.02.2025.

⁴ İsrail-Filistin çatışmasının adlandırılması ile ilgili felsefi ve tarihsel analiz için bkz. ÖNAL, Tekin, "Sykes-Picot Antlaşması'ndan İsrail'in Kuruluşuna Kadar Filistin Meselesi." Tarih Okulu Dergisi (TOD)-Journal of History School (JOHS), Yıl 13, Sayı XLIV, (2020), s. 246-265; TEKİN, Fatih, "Siyonizmden Günümüze Filistin Meselesi: İşgal, Direniş ve Müzakere", Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11.Özel Sayı (2025), s. 1-20; KİŞİ, Erden. "1948'den Bugüne, Tarihi ve Siyasi Yönleri ile "İsrail-Filistin Sorunu"', Anlambilim MTÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi 3.1 (2023), s. 262-274; CANLI, Emine, "İsrail-Filistin Çatışması ve Adlandırma Sorunu: Felsefi Bir İnceleme", Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11.Özel Sayı (2025), s. 557-571; GÜL, Hasan. "Filistin Sorununun Temel Nedenleri." Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi 6.2 (2018): 13-22; KARAKÖSE, Hasan, "Filistin ve Kudüs Meselesine Genel Bir Bakış (XIX. Yüzyıl Ortasından XX. Yüzyıl Ortalarına Kadar)" Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4.2 (2018), s. 150-165; HAMDY, Zehra (2024), "Religious Nationalism in The Israel-Palestine Conflict: Examining The Role of Religion", The American Journal of Political Science Law and Criminology, Vol. 6 No. 07 (2024): Volume 06 Issue 07, 4-7; ÖKE, Mim Kemal, "Osmanlı İmparatorluğu, Siyonizm ve Filistin Sorunu", Marife, 6.1 (2006), s. 261-270; UMAR, Ömer Osman-YENİŞU, Melek, "Paris Barış Konferansı'nda Yahudiler ve Filistin", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 32.2 (2022), s. 835-845.

⁵ 15 Ocak 2025 Tarihli Hamas-İsrail Antlaşma metni için bkz. <https://www.haber7.com/dunya/haber/3496571-iste-17-maddelik-hamas-israil-ateskes-anlasmasin-tam-metni>, ET: 16.01.2025.

⁶ Bkz. TOPUZ, Zuhul Çalık, "Çatışma Çarkı Çözümlemesi Ekseninde Filistin-İsrail Sorunu", Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, 7.2 (2023), s. 291-320.

Ek Protokolleri (1977), ateşkes süreçlerinde sivillerin korunması ve çatışmalardan doğan insani kayıpların en aza indirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (ICRC, 1949)⁷.

Ayrıca, BM Şartı'nın 33. ve 38. maddeleri, tarafların diplomatik yöntemlerle çatışmaları sona erdirmesi gerektiğini öngörmektedir⁸. Ateşkes anlaşmaları genellikle;

- Devletler arasında bağlayıcı bir uluslararası anlaşma⁹,
- Siyasi bir mutabakat metni,
- Üçüncü taraf devletler ve BM'nin garantörlüğünde yapılan bir geçici düzenleme olarak kabul edilmektedir.

Ocak 2025 Hamas-İsrail Ateşkes Anlaşması'nın hukuki bağlayıcılığı, tarafların statüsü ve uluslararası toplum tarafından nasıl tanındıkları ile doğrudan ilişkilidir. İsrail, büyük oranda uluslararası tanınan bir devlet olduğu için anlaşmanın uluslararası hukuka uygunluğu tartışmasız kabul edilmektedir. Ancak Hamas'ın uluslararası hukukta devlet dışı silahlı bir aktör mü, yoksa fiili yönetim mi olduğu konusundaki belirsizlikler, anlaşmanın niteliğini ve bağlayıcılığını hukuki açıdan daha karmaşık hale getirmektedir¹⁰.

Bu çalışma, uluslararası hukuk ve diplomasi teorileri çerçevesinde Hamas-İsrail ateşkesini inceleyerek literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir. Çalışma, aşağıdaki teorik yaklaşımlar doğrultusunda analiz edilmiştir:

- Uluslararası Hukuk Perspektifi: Savaş ve barış hukuku, devletlerin ateşkes yükümlülükleri ve insancıl hukuk ihlallerinin hukuki sonuçları değerlendirilmiştir.
- Realist Yaklaşım: Ateşkesin, devletlerin çıkar temelli politikalarına ne ölçüde hizmet ettiği incelenmiştir.
- Liberal Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı: Uluslararası toplumun, çok taraflı diplomasi ve insani yardım mekanizmalarıyla ateşkesi nasıl desteklediği analiz edilmiştir.
- Kritik Güvenlik Çalışmaları: Ateşkesin, bölgedeki sivil halk ve insani güvenlik açısından sonuçları tartışılmıştır.

Çalışma toplam beş başlık altında incelenmiştir. Giriş bölümünden sonra Birinci Bölüm'de Anlaşma'nın içeriği ve öngördüğü aşamalar belirtmeye çalışılmıştır. İkinci Bölüm'de Anlaşmanın hukuki değerlendirilmesi incelenmeye çalışılmıştır. Burada İnsancıl Hukuk çerçevesinde genel olarak ateşkesin hukuki niteliği, rehine ve tutuklu takasının hukuki niteliği gibi konular uluslararası uygulamalar ve örneklerle izah edilmeye çalışılmıştır. Üçüncü Bölüm'de hem İsrail'in hem de Hamas/Filistin'in nihai hedefleri göz önüne alınarak Anlaşma'nın ulusal ve uluslararası muhtemel etkileri ile siyasi değeri analiz edilmeye çalışılmıştır. Dördüncü Bölüm'de ise önemine binaen ABD başkanı Donald Trump'ın Gazze'ye ilişkin son açıklamaları buna karşı tepkiler ayrıca değerlendirilmiştir. Beşinci Bölüm'de Filistinlilerin zorla yer değiştirilmesi ile ilgili senaryolar uluslararası hukuk çerçevesinde incelenmeye çalışılmıştır. Sonuç bölümünde ise geniş bir eleştiri ve değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

1. Anlaşmanın İçeriği

Hamas ile İsrail arasında yapılan Anlaşma, üç aşamalı bir süreç öngörmektedir. Her aşama, belirli yükümlülükler ve karşılıklı tavizler içermekte olup, nihai hedef Gazze'deki insani krizin hafifletilmesi ve uzun vadeli bir barış sürecinin tesis edilmesidir¹¹.

1.1. Birinci Aşama: Geçici Ateşkes ve İlk Tavizler

İlk aşama, 42 günlük geçici bir ateşkesi kapsamaktadır. Bu süreçte taraflar, tüm askeri operasyonlarını durdurma taahhüdünde bulunmuştur. Anlaşmanın bu aşamasında şu unsurlar öne çıkmaktadır:

- Hamas, elinde tuttuğu 33 İsrailli rehineyi serbest bırakacaktır.
- İsrail, 1.900 Filistinli mahkûmu tahliye edecektir.
- İsrail, Gazze Şeridi'nde işgal ettiği bazı bölgelerden çekilecek ve yerinden edilmiş Filistinlilerin evlerine dönmesine izin verecektir.

⁷ ICRC (Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War- Savaş Zamanında Sivil Kişilerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi) 1949.

⁸ UN Charter, 1945.

⁹ Vienna Convention on the Law of Treaties, 1969.

¹⁰ ICJ, International Court of Justice Advisory Opinion Finds Israel's Construction of Wall 'Contrary to International Law', 2004.

¹¹ 15 Ocak 2025 Tarihli Hamas-İsrail Antlaşma metni için bkz. <https://www.haber7.com/dunya/ haber/3496571-iste-17-maddelik-hamas-israil-ateskes-anlasmasinin-tam-metni>, ET: 16.01.2025.

- Gazze'ye insani yardımların artırılması sağlanacaktır.

1.2. İkinci Aşama: İnsani Yardımlar ve Kapsamlı Müzakereler

İkinci aşama, Gazze'deki insani yardım akışının daha da artırılmasını, altyapının onarılmasını ve taraflar arasında kalan rehinelere ile mahkûmlar konusunda kapsamlı müzakerelerin yürütülmesini içermektedir. Bu süreçte:

- Rehine takasının devam etmesi beklenmektedir.
- İsrail'in, Gazze üzerindeki kısıtlamaları gevşetmesi gündeme gelmiştir.
- Mısır ve Katar gibi arabulucuların desteğiyle diplomatik görüşmeler sürdürülmektedir.

1.3. Üçüncü Aşama: Kalıcı Barış Görüşmeleri

Son aşama, önceki aşamaların başarıyla tamamlanmasına bağlı olarak şekillenecektir. Gazze'nin yeniden inşası, uzun vadeli güvenlik garantileri ve taraflar arasında kalıcı bir barış anlaşmasına yönelik görüşmeler bu aşamada ele alınacaktır. Ancak, sürecin devamlılığı tarafların tutumlarına ve uluslararası toplumun desteğine bağlıdır.

2. ANLAŞMANIN HUKUKİ DEĞERLENDİRMESİ

Hamas-İsrail anlaşması, uluslararası hukuk açısından çeşitli yönleriyle değerlendirilebilir. Anlaşmanın temel hukuki bağlamı, Uluslararası İnsancıl Hukuk, Birleşmiş Milletler (BM) Hukuku ve Tarafların İç Hukukları çerçevesinde ele alınmalıdır.

15 Ocak 2025 Hamas-İsrail Anlaşması, hukuki açıdan birçok farklı boyutta değerlendirilebilir. Anlaşmanın uluslararası insan hakları hukuku, uluslararası insancıl hukuk ve Birleşmiş Milletler (BM) hukukuyla uyumu önemli bir tartışma konusudur¹². Özellikle savaş hukuku, ateşkes rejimleri, rehinelere serbest bırakılması ve Gazze'deki sivil halkın korunması açısından hukuki sonuçlar doğurmaktadır. Aşağıda, anlaşmanın temel hukuki yönleri detaylandırılmaktadır.

2.1. Uluslararası İnsancıl Hukuk Açısından Değerlendirme

Uluslararası insancıl hukuk; savaş zamanlarında sivillerin korunması, savaş esirleriyle ilgili düzenlemeler ve askeri operasyonların sınırlandırılması gibi konuları içermektedir. 1949 Cenevre Sözleşmeleri ile EK Protokoller, bu bağlamda temel hukuki çerçeveyi oluşturmaktadır. Anlaşma, bu sözleşmelerin çeşitli yönleriyle doğrudan ilişkilidir.

Uluslararası insancıl hukuk, silahlı çatışmalarda sivillerin korunmasını ve savaşan tarafların insancıl yükümlülüklerini düzenlemektedir¹³. Bu çerçevede:

- Rehine değişimi, 1949 Cenevre Sözleşmeleri kapsamında savaş esirlerine yönelik yükümlülüklerle ilişkilendirilebilir.
- İsrail'in Filistinli mahkûmları serbest bırakması, keyfî gözaltıların önlenmesine ilişkin uluslararası normlarla örtüşmektedir¹⁴.
- İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırıları ve kuşatması, savaş hukukunun ihlali olarak değerlendirilmiş ve bu bağlamda Ateşkes Anlaşması, hukuki bir düzeltme niteliği taşımaktadır.

2.1.1. Ateşkesin Hukuki Niteliği

Ateşkesler, uluslararası insancıl hukukta geçici çatışma durdurma anlaşmaları olarak da değerlendirilir ve savaşan tarafların belli koşullar altında askeri operasyonları durdurmasını öngörür. Hamas ve İsrail arasındaki ateşkes:

¹² Birleşmiş Milletler'in Filistin Politikası hakkında analiz için bkz. YILMAZ, Ayhan Nuri-ALAGÖZ, Vahide, "Birleşmiş Milletler'in Filistin Politikası", *Journal of Economics and Political Sciences*, 3.2 (2023), s. 113-124.

¹³ İsrail'in Gazze Saldırıları'nın Uluslararası Ceza Hukuku açısından değerlendirmesi için bkz. TOPAL, Ahmet Hamdi, "Uluslararası Ceza Mahkemesinin Mavi Marmara Kararı ve Kararın Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 21.2 (2015), s. 481-508; TOPAL, Ahmet Hamdi, "27 Aralık 2008-18 Ocak 2009 Gazze Saldırısı ve Uluslararası Ceza Hukuku", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12.1 (2008), s. 1091-1112; TOPAL, Ahmet Hamdi, "Uluslararası Terörizm ve Uluslararası Ceza Mahkemesi", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 03 (2005), s. 77-92; ZENGİNKUZUCU, Dikran M., "Filistin Devleti'nin Başvurusu Bağlamında Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisi ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Rolünün Analizi", *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, 19 (2019), s. 17-48.

¹⁴ Bkz. ICRC, 2025.

- Tarafların askeri faaliyetlerini durdurmasını gerektirmektedir. Ancak ateşkes, nihai bir barış anlaşması anlamına gelmemekte, geçici bir çatışma durdurma mekanizması olarak işlev görmektedir.
- Hukuki bağlayıcılığı belirsizdir. İsrail, egemen bir devlet olarak hareket ederken, Hamas uluslararası hukuk açısından devlet olarak tanınmamaktadır. Dolayısıyla, Hamas ile yapılan bir ateşkesin hukuki statüsü tartışmalıdır. Bununla birlikte ortada bir andlaşma olması, “tanıma hukuku” çerçevesinde zımni olarak İsrail’in Hamas’ı tanıdığı anlamına da gelebilir.
- İhlallerin hukuki sonuçları muğlaktır. Ateşkes ihlali durumunda hangi uluslararası mekanizmaların devreye gireceği net değildir.

2.1.1.1. Ateşkesin Hukuki Çerçevesi

Ateşkes, uluslararası hukukun farklı alanlarını kapsayan bir hukukî düzenlemedir. International Humanitarian Law-IHL (Uluslararası İnsancıl Hukuk), BM Şartı (United Nations Charter), devletlerarası sorumluluk hukuku ve uluslararası antlaşmalar hukuku, ateşkesin geçerliliğini ve bağlayıcılığını belirleyen temel hukuki kaynaklar arasında yer almaktadır¹⁵.

2.1.1.1.1. Ateşkesin Tanımı ve Hukuki Niteliği

2.1.1.1.1.1. Ateşkesin Tanımı ve Türleri

Uluslararası hukukta ateşkes (armistice), çatışan taraflar arasında geçici veya kalıcı olarak düşmanlıkların durdurulmasını sağlayan bir anlaşmadır¹⁶. Ateşkesin farklı türleri bulunmaktadır:

- **Taktiksel Ateşkes (Tactical Ceasefire):** Kısa süreli ve belirli bir hedef doğrultusunda ilan edilen geçici ateşkeslerdir. Örneğin insani yardım erişimini sağlamak gibi¹⁷.
- **Geçici Ateşkes (Truce):** Daha uzun süreli bir çatışma durdurma anlaşması olup, kalıcı barış anlaşmasına giden yolda bir adımdır.
- **Kesin Ateşkes (Ceasefire Agreement):** Tarafların savaşın sona erdiğini resmen ilan etmese bile uzun vadeli bir barış sürecine girmesi anlamına gelir.
- **Barış Antlaşmasına Giden Ateşkes (Armistice Leading to Peace Treaty):** Genellikle resmi bir barış anlaşmasının müzakere edilmesini sağlayan bir ön adımdır¹⁸.

2.1.1.1.1.2. Ateşkesin Hukuki Niteliği

- **Bağlayıcı mı, siyasi mi?:** Ateşkes, taraflarca bir uluslararası anlaşma olarak kabul edilirse bağlayıcıdır¹⁹. Ancak bazı ateşkesler siyasi beyan niteliğinde olup hukuki bağlayıcılığı tartışmalı olabilir²⁰.
- **BM Şartı’na göre ateşkes:** Uluslararası barış ve güvenliği sağlamak amacıyla taraflar arasında yapılabilir²¹. BM Şartı’nın 1. maddesi, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını esas alırken, Madde 33 ve Madde 52 ise tarafların barışçıl yollarla anlaşmazlıklarını çözmesini teşvik etmektedir²².

2.1.1.1.1.3. Ateşkesin Geçerliliği ve Uygulanabilirliği:

Cenevre Sözleşmeleri (1949) ve 1977 Ek Protokolleri, ateşkes sürecinde savaş hukuku ihlallerinin engellenmesini zorunlu kılmaktadır²³.

¹⁵ Bkz. SASSÖLI, Marco, International Humanitarian Law: Rules, Controversies, and Solutions to Problems Arising in Warfare, Edward Elgar Publishing, Cheltenham: 2019, s. 720.

¹⁶ DINSTEIN, Yoram, The Conduct of Hostilities Under The Law of International Armed Conflict, Cambridge University Press, 2022, s. 31.

¹⁷ İsrail Ordusundan Gazze’de "Taktiksel Ateşkes" İddiasıyla ilgili analiz için bkz. ALKAHLUT, Khalil Ramzi-BİÇEROĞLU, Ekrem, “İsrail Ordusundan Gazze’de "Taktiksel Ateşkes" İddiası”, 16.06.2024, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-ordusundan-gazze-de-taktiksel-ateskes-iddiasi/3251516>, ET: 05.10.2024.

¹⁸ Bkz. SCHINDLER, Dietrich, 1979, “The different types of armed conflicts according to the Geneva Conventions and Protocols”, RCADI, Vol. 163, 1979-II, p. 131. The Correlates of War Project, About the Correlates of War Project, <https://correlatesofwar.org>, ET: 01.02.2025; ROBERTS, Adam and GUELF, Richard, “Documents on the Laws of War”, 3rd ed., Oxford University Press, 765 pages, 2000, <https://international-review.icrc.org/sites/default/files/S1560775500105541a.pdf>, <https://heionline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/intlrcs82&div=99&id=&page=,> (ET: 02.01.2025).

¹⁹ Viyana Andlaşmalar Konvansiyonu-VAK (Vienna Convention on the Law of Treaties-VCLT) 1969, Madde 2.

²⁰ WATKIN, Kenneth, “Controlling the Use of Force: A Role for Human Rights Norms in Contemporary Armed Conflict”, January 2004, American Journal of International Law, 98(1):1, s. 12, https://www.jstor.org/stable/pdf/3139252.pdf?casa_token=pJJSrKCLDVMAAAAA:a6M0dGO-XPxMyWyDhAbJYFfe5WCNtA7j-qex09Hw7ySh-2Ozf68dXVONtdffAtAAqzCej8a5IZeFcLCmWTV-L4CiuHqA12aCzVyk9pmvLGE_ijnTgLw, (ET: 17.02.2025).

²¹ BM Şartı-UN Charter, Madde 33, 38.

²² BM Şartı-UN Charter, Madde 33, 52.

²³ Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri-ICRC, 1949, 1977 (Metin için bkz. https://insanhaklariizleme.org/vt/yayin_view.php?editid1=485, ET: 01.02.2025).

114		ATEŞKES, REHİNE, ZORLA YER DEĞİŞTİRME ÇERÇEVESİNDE 15 OCAK 2025 TARİHLİ HAMAS-İSRAİL ANLAŞMASI'NIN İÇERİĞİ, HUKUKİ VE SİYASİ DEĞERİ
-----	---	--

2.1.1.2. 15 Ocak 2025 Hamas-İsrail Ateşkes Anlaşması'nın Hukuki Statüsü:

2.1.1.2.1. Ateşkesin Tarafları ve Statüsü

Hamas-İsrail Ateşkes Anlaşması, iki taraf arasında müzakere edilmiş bir anlaşma olup, uluslararası hukuk açısından farklı yorumlara tabi tutulabilir.

2.1.1.2.1.1. Devletler Arasında Bir Antlaşma mı?

- İsrail, uluslararası toplum tarafından tanınan bir devlet olduğu için anlaşmayı resmi bir devlet antlaşması olarak değerlendirebilir. Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'ne (VAK-VCLT, 1969) göre, devletler arasında imzalanan her yazılı anlaşma uluslararası hukuki bağlayıcılığa sahiptir.
- Hamas, bazı devletler tarafından tanınmayan, bazıları tarafından ise fiili yönetim olarak görülen bir aktör olduğundan, anlaşmanın devletler arası bir antlaşma olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışmalıdır²⁴. Nitekim ICRC'nin 2016 tarihli raporunda da NSAG (Non-State Armed Group)'lerin yaptığı anlaşmaların uluslararası hukuk açısından geçerliliği konusunda belirsizlikler olduğu belirtilmiştir²⁵.

2.1.1.2.1.2. BM ve Aracı Devletlerin Rolü:

BM Güvenlik Konseyi'nin (UNSC) ateşkes kararlarını destekleyip desteklemediği, anlaşmanın uluslararası hukuki gücünü etkileyebilir²⁶. Diğer bir ifadeyle, 15 Ocak 2025 Ateşkes Anlaşması, BM ve üçüncü taraf devletler tarafından desteklenen bir süreç olup, uluslararası garantörlük mekanizmalarının devreye girmesiyle uluslararası bağlayıcılığı artırabilir.

ABD, Katar ve Mısır gibi devletler, ateşkese arabulucu olarak destek vermiştir. Üçüncü taraf devletlerin garantörlük mekanizması, ateşkesin sürdürülmesini sağlayan bir unsur olabilir²⁷.

2.1.1.2.2. Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Hamas-İsrail Ateşkesinin Geçerliliği:

Ateşkesin geçerliliği, uluslararası hukuka uygunluğu ve tarafların yükümlülüklerine bağlıdır.

Cenevre Sözleşmeleri'ne Göre:

- Cenevre Sözleşmeleri (1949) ve Ek Protokoller (1977), ateşkes sırasında sivillerin korunması gerektiğini vurgulamaktadır.
- Sivillere yönelik saldırıların ve insani yardım engellemelerinin ateşkes sürecinde devam etmesi, uluslararası insancıl hukukun ihlali sayılabilir²⁸.
- İnsani yardımların engellenmesi, uluslararası insancıl hukuka aykırı bir eylem olup, ICRC tarafından savaş suçu olarak değerlendirilmektedir²⁹.

BM Şartı'na Göre:

- Ateşkes anlaşmasının BM Güvenlik Konseyi (UNSC) tarafından tanınması ve desteklenmesi, hukuki gücünü artırabilir.
- UNSC 1860 (2009) ve diğer kararlar, Gazze'deki ateşkes süreçlerinin uluslararası güvenlik açısından önemini vurgulamaktadır³⁰.

2.1.1.2.3. Devletlerarası Sorumluluk ve Ateşkesin İhlali Durumu:

Ateşkesin ihlal edilmesi halinde tarafların sorumluluğu uluslararası hukuk çerçevesinde değerlendirilebilir.

²⁴ ICJ, International Court of Justice Advisory Opinion Finds Israel's Construction of Wall 'Contrary to International Law', 2004.

²⁵ (ICRC, 2016)

²⁶ (UNSC Res. 1860, 2009). BM Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarının Filistin-İsrail Barış Sürecine Etkisi hakkında analiz için ayrıca bkz. TOPUZ, Zuhail Çalık-ARAFAT, Mohammad, "Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarının Filistin-İsrail Barış Sürecine Etkisi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 78.2 (2023), s. 357-380; TOPUZ, Zuhail Çalık, "Çatışma Çarkı Çözümlemesi Ekseninde Filistin-İsrail Sorunu", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 7.2 (2023), s. 291-320.

²⁷ Üçüncü taraf devletlerin garantörlük mekanizması ve ateşkesin sürdürülmesi ile ilgili geniş bilgi için bkz. ZARTMAN, I. William, *Negotiation and Conflict Management: Essays on Theory and Practice*, Routledge, 2007, <http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/3204/1/2008Negotiation%20and%20Conflict%20Management%20Essays%20on%20Theory%20and%20Practice%20%28%20Security%20and%20Conflict%20Management%29%20%28%20PDFDrive%20%29.pdf>, (ET: 02.02.2025).

²⁸ ICRC, 1949.

²⁹ ICRC, 2016.

³⁰ UN Security Council resolution 1860 (2009), <http://unscr.com/files/2009/01860.pdf> (ET: 02.01.2025).

ICJ'nin 2024 Güney Afrika-İsrail Davası'nda, İsrail'in Gazze'deki insani yardım engellerinin ve saldırıların uluslararası hukuka aykırı olabileceğine dair geçici tedbir kararı verdiği göz önünde bulundurulmalıdır. Söz konusu dava ile, İsrail'in Gazze'deki saldırıları ve insani yardım engellemeleri uluslararası hukukun ihlali olarak değerlendirilmeye başlanmıştır³¹.

Devletlerin Üçüncü Taraf Sorumluluğu:

- Ateşkese garantör olan devletler, ihlalleri önleme sorumluluğuna sahiptir³².
- Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICC), savaş suçları kapsamında ateşkes ihlallerini inceleyebilir³³.

Değerlendirme:

15 Ocak 2025 Hamas-İsrail Ateşkes Anlaşması, uluslararası hukuk açısından hem siyasi hem de hukuki boyutları olan bir düzenleme niteliğindedir. Anlaşmanın:

- BM tarafından tanınması ve desteklenmesi, hukuki geçerliliğini artırmaktadır.
- Cenevre Sözleşmeleri ve insancıl hukuk çerçevesinde sivillere yönelik ihlallerin önlenmesi gerekmektedir.
- Taraflardan birinin ihlali, uluslararası hukuki sorumluluk doğuracaktır.

Bununla birlikte, ateşkesin sürdürülebilirliği; BM, arabulucu devletler ve uluslararası toplumun denetim mekanizmalarının tutumuna bağlıdır.

2.1.2. Rehine ve Tutuklu Takasının Hukuki Temeli

Rehine ve tutuklu takası, uluslararası hukukun çeşitli dallarında düzenlenmiş, tarih boyunca farklı biçimlerde uygulanan bir mekanizmadır. Özellikle, insan hakları hukuku, devletlerarası anlaşmalar ve uluslararası insancıl hukuk; bu tür takasların hukuki temelini oluşturan başlıca kaynaklardır. Bu başlık altında, rehine ve tutuklu takasının hukuki çerçevesi uluslararası sözleşmeler, mahkeme kararları, devletlerarası anlaşmalar ve tarihsel emsaller bağlamında incelenecektir.

15 Ocak 2025 Hamas-İsrail Ateşkes Anlaşması, rehinenin serbest bırakılması karşılığında Filistinli mahkûmların tahliyesini içermektedir. Bu husus, Cenevre Sözleşmeleri kapsamında şu yönleriyle değerlendirilebilir:

- Rehine alıkoyma yasağı: Uluslararası insancıl hukuk, savaş esiri statüsünde olmayan sivillerin rehine alınmasını yasaklamaktadır. Bu kapsamda hem İsrail'in hem de Hamas'ın sivil rehinenin ve tutukluların alıkoyması, hukuken suç teşkil eden bir eylem olarak değerlendirilebilir.
- Savaş esirlerinin serbest bırakılması: Her iki tarafça alıkonulan kişilerin keyfi olarak tutuklanmış olup olmadığı uluslararası hukuki bir tartışma konusudur. Bununla birlikte birçok Filistinli mahkûm, yargılanmadan gözaltında tutulduğu için bu durum uluslararası insan hakları hukuku çerçevesinde eleştirilmektedir. Filistinli mahkûmların serbest bırakılması, İsrail'in güvenlik politikaları açısından ele alınabilirken, buna karşılık Hamas'ın eylemi işgalci İsrail'e karşı daha çok meşru müdafaa çerçevesinde değerlendirilebilecektir.

2.1.2.1. Uluslararası İnsancıl Hukuk Bağlamında Rehine ve Tutuklu Takası

International Humanitarian Law-IHL (Uluslararası İnsancıl Hukuk)³⁴, savaş esirleri, siviller ve alıkonulan bireylerin korunmasına yönelik bir dizi hüküm içermektedir.

³¹ ICJ, 2024.

³² Bkz. ILC Articles on State Responsibility, 2001), https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf (ET: 02.02.2025). Bu konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. PELLET, Alain, "The ILC's Articles on State Responsibility for Internationally Wrongful Acts and Related Texts." The Law of International Responsibility, Oxford University Press, Oxford, 2010, s. 75-94; CARON, David D. "The ILC articles on State responsibility: The paradoxical relationship between form and authority." American Journal of International Law, 96.4, 2002, s. 857-873.

³³ Bkz. ICC Rome Statute-1998, md. 8. Konuyla ilgili uluslararası yargı hakkında inceleme için ayrıca bkz. DEMİRALP, Oğuz, "Filistin Sorunu ve Uluslararası Yargı", Uluslararası Suçlar ve Tarih, 25 (2024), s. 17-26.

³⁴ Bu konuda geniş bilgi için bkz. SASSÖLI, Marco, International Humanitarian Law: Rules, Controversies, and Solutions to Problems Arising in Warfare, Edward Elgar Publishing, Cheltenham: 2019, s. 720; DEMİREL, Naim. "Uluslararası Hukukta İnsani Müdahale ve Hukuki Meşruiyet Sorunu." FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi 1 (2013): 152-172; AKIL, Abdülkadir, Türkiye Penceresinden Uluslararası İnsani Müdahale, Koruma Sorumluluğu, Self-Determinasyon: Kaygılar, Ümitler, Kâtip Yayınevi, İstanbul. 2023; ÖZTURANLI, Beyza. "Medyada Filistin İşgali ve Uluslararası İnsancıl Hukuk." TRT Akademi, 9.20 (2024): 56-79.

116		ATEŞKES, REHİNE, ZORLA YER DEĞİŞTİRME ÇERÇEVESİNDE 15 OCAK 2025 TARİHLİ HAMAS-İSRAİL ANLAŞMASI'NIN İÇERİĞİ, HUKUKİ VE SİYASİ DEĞERİ
-----	---	--

2.1.2.1.1. Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokoller:

-Cenevre Sözleşmeleri:

Rehine ve tutuklu değişimine ilişkin en önemli hukuki dayanaklardan biri 1949 Cenevre Sözleşmeleridir. Özellikle:

Üçüncü Cenevre Sözleşmesi (Savaş Esirlerine Dair Sözleşme), savaş esirlerinin haklarını ve serbest bırakılma koşullarını düzenlemektedir³⁵.

Madde 118: Düşmanlıkların sona ermesinden sonra savaş esirlerinin gecikmeksizin serbest bırakılması gerektiğini hükme bağlamaktadır.

Madde 109-117: Hastalık veya yaralanma gibi insani gerekçelerle savaş esirlerinin serbest bırakılmasını öngörmektedir.

Dördüncü Cenevre Sözleşmesi (Sivil Kişilerin Korunmasına Dair Sözleşme) ise, savaş zamanında tutuklanan sivillerin haklarını koruma altına alarak keyfi gözaltıları önlemeye yönelik hükümler içermektedir³⁶.

Madde 45-49: Sivillerin zorla alıkonulmasını ve rehine olarak kullanılmasını yasaklamaktadır.

Madde 132-135: Savaş sona erdikten sonra sivillerin serbest bırakılmasına yönelik hükümler içermektedir.

-1977 Ek Protokoller (I. ve II. Protokoller) ve Esir-Sivil Takasının Hukuki Çerçevesi:

Ek Protokoller (I. ve II. Protokoller), savaş esirleri ve sivillerin haklarını daha da genişleterek özellikle iç çatışmalarda da bu tür takasların hukuki çerçevesini belirlemektedir³⁷.

Cenevre Sözleşmeleri'ne 1977'de eklenen I. ve II. Protokoller, milletlerarası insancıl hukukun savaş esirleri ve sivillerin korunmasına yönelik hükümlerini genişletmiş ve özellikle milletlerarası olmayan silahlı çatışmalar çerçevesinde yeni hukuki düzenlemeler getirmiştir. Bu protokoller, savaş esirleri ve sivillerin takas edilmesine ilişkin hukuki ilkeleri belirleyerek, çatışan tarafların insanî hukuk kurallarına uymasını zorunlu kılmaktadır³⁸.

-1977 I. Ek Protokol (Milletlerarası Silahlı Çatışmalar):

I. Protokol, devletler arasındaki uluslararası silahlı çatışmalarda uygulanmakta olup, savaş esirleri ve sivillerin korunmasına ilişkin temel ilkeleri pekiştirmiştir:

Savaş Esirlerinin Korunması:

Protokol Madde 44, savaş esirlerinin statüsüne ilişkin kriterleri belirleyerek silahlı direniş gruplarına katılan kişilerin de savaş esiri olarak korunmasını öngörmektedir.

Protokol Madde 85 (4), savaş esirlerine veya sivillere yönelik insanlık dışı muameleleri savaş suçu olarak tanımlamaktadır. Takas işlemlerinde, esirlerin onayı alınmadan zorla geri gönderilmemesi esastır³⁹.

Sivillerin Korunması ve Takas Edilmesi:

Protokol Madde 75, tüm savaş mağdurlarının insanlık onuruna yakışır şekilde muamele görmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Takas edilen sivillerin zorla sınır dışı edilmesi veya baskı altında tutulması yasaklanmıştır⁴⁰.

İnsani Yardım Erişimi ve Esir Değişimi:

Protokol Madde 70, savaş esirlerinin ve sivillerin takas edilmesinde tarafsız insani yardım kuruluşlarının -örneğin Kızılay, Kızılhaç ve BM- aracı olarak devreye girmesi gerektiğini belirtmektedir.

³⁵ ICRC, 1949.

³⁶ ICRC, 1949.

³⁷ ICRC, 1977.

³⁸ ICRC, 1977.

³⁹ ICRC, 1977.

⁴⁰ ICRC Commentary, 1987.

BM ve ICRC gibi tarafsız örgütlerin müdahalesi, takasla ilgili işlemlerin güvenli ve adil bir şekilde sonuçlanmasını sağlar⁴¹.

-1977 II. Ek Protokol (Milletlerarası Olmayan Silahlı Çatışmalar):

II. Protokol, milletlerarası olmayan silahlı çatışmalar, yani devletler ile devlet dışı silahlı gruplar arasında gelişen çatışmalarda uygulanmaktadır. Bu protokol, özellikle iç savaşlar ve işgal altındaki bölgelerde sivillerin ve savaş esirlerinin haklarını güvence altına almak amacıyla geliştirilmiştir⁴².

Devlet-Dışı Silahlı Grupların Sorumlulukları:

Protokol Madde 1, devlet dışı silahlı grupların uluslararası insancıl hukuka uymasını ve esirlerin haklarına riayet etmesini zorunlu kılar.

Bu maddeye göre, Hamas gibi devlet dışı aktörlerin⁴³ elinde bulunan esirler de insancıl hukukun güvencesi altındadır.

Sivillerin ve Esirlerin Zorla Alıkonulması ve Serbest Bırakılması:

Protokol Madde 4, savaş esiri ve sivillerin herhangi bir şekilde kötü muameleye maruz bırakılmaması gerektiğini düzenler.

Madde 5, savaş sırasında alıkonulan kişilerin düzenli insani yardıma erişmesini güvence altına alır.

Madde 6, infaz yasağı getirerek, savaş esirlerinin mahkeme kararı olmadan öldürülmesini yasaklar.

Her üç maddeyle ilgili olarak şimdiye kadar Hamas'ın serbest bıraktığı esirlerden bunların aksine bir beyanat veya şikâyet olmamıştır. Buna karşılık İsrail'in bıraktıklarından tam aksine büyük yakınmalar ve şikâyetler söz konusudur.

Esir ve Sivil Takası ile İlgili Düzenlemeler:

Protokol Madde 7, savaş esirlerinin ve sivillerin zorla transfer edilmesini ve esaret sürelerinin belirsiz tutulmasını yasaklamaktadır. Her iki taraf da bu maddenin aksine tutum içinde olmuşlardır.

Takas sürecinde, tarafsız uluslararası kuruluşların -örneğin BM ve Kızılhaç'ın- sürece müdahil olması önerilmektedir. Süreç gözlemlendiğinde bu maddeye Hamas riayet ederken, İsrail için aynısı söylenemez.

1977 Ek Protokoller, özellikle iç çatışmalar ve asimetrik savaş koşullarında savaş esirleri ve sivillerin takas edilmesine ilişkin hukuki standartları belirlemiştir. Ancak günümüzde, bu kuralların uygulanmasında çeşitli zorluklar bulunmaktadır.

Değerlendirme:

1977 Ek Protokoller (I. ve II. Protokoller), gerek uluslararası gerekse uluslararası olmayan silahlı çatışmalarda savaş esirlerinin ve sivillerin korunmasını genişleten kritik düzenlemelerdir. Bu protokoller, esir takas süreçlerinin adil, insani ve hukuka uygun şekilde yürütülmesini sağlamayı amaçlamakta, özellikle devlet dışı silahlı aktörlerin de sorumluluklarını belirlemektedir. Ancak günümüzde, uygulamada birçok zorluk yaşanmakta ve bazı tarafların bu kurallara uymadığı görülmektedir. Bu nedenle, uluslararası toplumun denetim mekanizmalarını güçlendirmesi ve insancıl hukuk kurallarını etkin bir şekilde uygulatması gerekmektedir.

⁴¹ SASSÖLİ, M., age, s. 651.

⁴² SASSÖLİ, M., age, s. 655.

⁴³ Hamas'ın, Filistinlileri ve Filistin devletini temsiliyeti meselesi hem Filistin iç siyasetinde hem de dış siyasette tartışma konusudur. Bu konuda geniş bilgi için bkz. CANKARA, Pınar Özden-CANKARA, Yavuz, "2000'lerde Filistin'de Meşru Temsilcilik Tartışmaları: Hamas ile El-Fetih Arasındaki Rekabet", *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2020, 11.21: 469-503; MUTLU, Orçun, "Filistin Devleti'nin Devletlik Statüsüne Dair Bir Değerlendirme", *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 2019, 8: 403-413; EMİŞEN, Zeynep Nisa-CANKARA, Pınar Özden, "Netanyahu Sonrası Bennett Hükümeti: Yapısal Krizler ve Türkiye ile Değişen İlişkiler", *Uluslararası Afro-Avasya Araştırmaları Dergisi*, 2023, 8.16: 36-53; AYHAN, Veysel, "Hamas: Filistin Direnişinde Politik İslam", *Ortadoğu Etütleri*, 2009, 1.1: 101-136; KATMAN, Filiz, "2006 Seçimleriyle HAMAS'ın Filistin İçinde Değişen Konumu (2006-2010)", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2018, 14.28: 127-156; KODAMAN, Timuçin-SARAÇ, Esme, "Hamas (Hareket-ül Mukavemet-ül İslamiye-İslami Direniş Hareketi)", *Akademik Orta Doğu*, 2006, 1.1: 177-197; ZARİÇ, Sami, "Filistin'in Özgürlük Mücadelesinde Hareket-ül Mukavemet-ül İslamiye (İslami Direniş Hareketi-HAMAS)", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 84, Aralık 2018, s. 286-295, <https://acikerisim.mersin.edu.tr/yayin/166177&dil=3&q=3>, ET: 02.02 202; ORUÇ, Saniye, *Filistin Halkının Parçalanmışlığı: Hamas El-Fetih Çatışması*, 2010, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul; ULUTAŞ, Ufuk-SALAYMEH, Bilal, "HAMAS'ın Yeni Siyaset Belgesi", *SETA Perspektif*, 2017, 173: 1-5.

2.1.2.1.2. Savaş Esirleri ve Rehine Kullanımına İlişkin Hukuki Yasaklar

Uluslararası insancıl hukuk kapsamında:

Rehine alınması, 1949 Cenevre Sözleşmeleri'nde ve Ek Protokollerde kesin şekilde yasaklanmıştır⁴⁴.

1998 Roma Statüsü kapsamında rehine almak, insanlığa karşı suç ve savaş suçu olarak kabul edilmiştir⁴⁵.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları, özellikle terör örgütleri tarafından gerçekleştirilen rehine olaylarına karşı bağlayıcı düzenlemeler getirmektedir⁴⁶.

Dolayısıyla, hukuka aykırı olarak tutulan kişilerin serbest bırakılması bağlamında devletlerarası müzakereler ve takas süreçleri, insancıl hukuk ilkelerine uygun olarak yürütülmelidir.

2.1.2.2. İnsan Hakları Hukuku Kapsamında Tutuklu Takası

İnsan hakları hukuku, keyfi tutuklamalar ve adil yargılanma hakkı gibi konular açısından rehine ve tutuklu takasına ilişkin önemli hükümler içermektedir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (UDHR 1948)⁴⁷:

Madde 3: "Herkesin yaşama, özgürlük ve kişi güvenliğine hakkı vardır."

Madde 9: Keyfi tutuklama, alıkoyma veya sürgüne gönderme yasağı içermektedir.

1966 Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi (ICCPR)⁴⁸:

Madde 9: "Kimse keyfi olarak özgürlüğünden mahrum bırakılamaz."

Madde 14: Adil yargılanma hakkını düzenler.

Özellikle siyasi mahkûmlar ve savaş esirlerinin takas edilmesi, bu tür sözleşmelere taraf olan devletler için insan hakları hukuku çerçevesinde dikkatle ele alınması gereken bir konudur.

2.1.2.3. Devletlerarası Uygulamalar ve Tarihsel Örnekler

Rehine ve tutuklu takası, tarih boyunca devletler tarafından siyasi ve stratejik amaçlarla sıkça kullanılmıştır.

ABD-Sovyetler Birliği Casus Takasları:

1962'de U-2 casus uçağı pilotu Francis Gary Powers, Sovyet ajanı Rudolf Abel ile değiştirildi⁴⁹.

1985'te, Batı Avrupa'da Sovyetler adına casusluk yapan dört kişi, ABD ajanları ile takas edildi⁵⁰.

İsrail-Filistin Mahkûm Takasları

2011 Gilad Şalit Anlaşması: İsraili asker Gilad Şalit, 1027 Filistinli mahkûm karşılığında serbest bırakıldı⁵¹.

Suriye İç Savaşı ve Esir Takası:

2018'de BM ve Kızılhaç aracılığıyla gerçekleştirilen rejim muhalifleri arasındaki esir değişimi, II. Protokol'ün etkinliğini göstermektedir⁵² (UNHCR, 2018).

⁴⁴ ICRC, 1949, md.3, 34, 147, <https://www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/en/assets/files/publications/icrc-002-0173.pdf>, (ET: 01.02.2025).

⁴⁵ Bkz. Roma Statüsü, madde. 8, (ICC-Rome Statute, 1998, <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf>, (ET: 01.02.2025).

⁴⁶ BM Güvenlik Konseyi Kararı-2014/2139 (UNSC Resolution 2139, 2014, https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2139.pdf, (ET: 01.02.2025).

⁴⁷ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1948 (UDHR Universal Declaration of Human Rights-1948, <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>, ET: 01.02.2025).

⁴⁸ Bkz. ICCPR-International Covenant on Civil and Political Rights (Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme), 1966/1976, <https://www.ohchr.org/sites/default/files/ccpr.pdf>, ET: 01.02.2025).

⁴⁹ GADDIS, Jhon Lewis, The Cold War a New History, The Penguin Press, 2005, s. 273.

⁵⁰ Age, s. 275.

⁵¹ SHLAİM, Avi-WILLIAM Roger Louis, eds. The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences. No. 36. Cambridge University Press, 2012, s. 22.

⁵² UNHCR Global Report, 2018, <https://www.unhcr.org/sites/default/files/legacy-pdf/5e4ff98f7.pdf> (ET: 01.02.2025).

Rusya-Ukrayna Savaşı'nda Esir Takasları:

2022'den itibaren Rusya ve Ukrayna arasında çok sayıda savaş esiri değişimi gerçekleştirilmiştir⁵³. 2022'de Ukrayna ve Rusya arasındaki esir değişimleri, BM ve Kızılhaç'ın garantörlüğünde gerçekleştirilmiş, uluslararası insancıl hukukun uygulanabilirliğini göstermiştir⁵⁴.

Hamas-İsrail Esir Takası (2023 ve 2025 Ateşkesleri):

2023 yılında Hamas ve İsrail arasında gerçekleşen esir takasında, İsrail'in kadın ve çocukları öncelikli olarak serbest bırakması Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokoller çerçevesinde bir yükümlülük olarak değerlendirilmiştir⁵⁵.

2025'te yapılan yeni ateşkes anlaşması, II. Protokol kapsamında savaş esirleri ve sivil değişimini de içermektedir, ancak bu süreçte tarafların yükümlülüklerini yerine getirip getirmediği uluslararası hukuk çerçevesinde incelenmektedir.

Değerlendirme:

Rehine ve tutuklu takası, uluslararası insancıl hukuk, insan hakları hukuku ve devletlerarası diplomatik teamüller çerçevesinde değerlendirilmesi gereken karmaşık ve hassas bir konudur. Cenevre Sözleşmeleri, BM sözleşmeleri ve uluslararası mahkemelerin kararları, bu tür takasların yasal çerçevesini oluşturmaktadır. Ancak her vaka, bağlamına göre farklı hukuki ve siyasi dinamikler içermektedir. Bu nedenle devletler, insani hukuk normlarına ve insan hakları standartlarına uygun hareket etmek zorundadır.

2.1.3. Gazze'ye İnsani Yardımların Hukuki Boyutu

15 Ocak 2025 Hamas-İsrail Ateşkes Anlaşması'nın öngördüğü insani yardım mekanizması, uluslararası insancıl hukukun temel ilkeleriyle bağlantılıdır:

Sivillerin korunması: Gazze'de yaşayan sivil halkın gıda, su, tıbbi malzeme ve diğer temel ihtiyaçlara erişiminin sağlanması; Cenevre Sözleşmeleri'nin IV. Sözleşmesi kapsamında savaş zamanlarında korunması gereken bir haktır.

İnsani yardım erişimi: İsrail'in Gazze'ye uyguladığı abluka ve insani yardım kısıtlamaları, uluslararası hukuk açısından tartışılmalı gibi gözükse de BM, bu tür kısıtlamaların kolektif cezalandırma anlamına gelebileceğini vurgulamaktadır. Anlaşma kapsamında yardımların artırılması, insancıl hukukun gerekliliklerine uygun bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Gazze Şeridi'ne insani yardımların ulaştırılması, uluslararası hukukun farklı alanlarını kapsayan çok boyutlu bir konudur. İnsan hakları hukuku, uluslararası insancıl hukuk ve devletlerarası sorumluluk ilkeleri, insani yardımın serbest geçişini güvence altına alırken, aynı zamanda askeri abluka gibi faktörler yardımların ulaştırılmasını sınırlayabilmektedir. Bu bağlamda, Gazze'ye insani yardımların hukuki çerçevesi Cenevre Sözleşmeleri, Birleşmiş Milletler kararları, Uluslararası Adalet Divanı içtihatları ve ilgili uluslararası teamüller ışığında ele alınmalıdır⁵⁶.

2.1.3.1. Uluslararası Hukuk Kapsamında Gazze'ye İnsani Yardımlar

İnsani yardımların hukuki boyutu, öncelikli olarak Uluslararası İnsancıl Hukuk (IHL) ve Uluslararası İnsan Hakları Hukuku çerçevesinde değerlendirilebilir.

2.1.3.1.1. Cenevre Sözleşmeleri ve Uluslararası İnsancıl Hukuk (IHL)

Uluslararası İnsancıl Hukuk, çatışma bölgelerinde sivillerin korunmasını ve insani yardımların engelsiz bir şekilde ulaştırılmasını güvence altına almaktadır.

-Dördüncü Cenevre Sözleşmesi (1949), işgal altındaki bölgelerde insani yardım sağlanmasını açıkça düzenlemektedir⁵⁷:

⁵³ Bkz. ICRC Annual Report, 2023, <https://www.icrc.org/en/report/icrc-annual-report-2023>, (ET: 01.02.2025).

⁵⁴ ICRC Annual Report, 2022, <https://www.icrc.org/en/document/annual-report-2022>, (ET: 01.02.2025).

⁵⁵ Bkz. ICRC Annual Report, 2023, <https://www.icrc.org/en/report/icrc-annual-report-2023>, (ET: 01.02.2025).

⁵⁶ İşgal Altındaki Filistin Topraklarında Duvar İnşasının Hukuki Sonuçları Konusundaki Uluslararası Adalet Divanı'nın Danışma Görüşü hakkında analiz için bkz. SÜER, Sançar Sefer, "Uluslararası Adalet Divanının İşgal Altındaki Filistin Topraklarında Duvar İnşasının Hukuki Sonuçları Konusundaki Danışma Görüşü", *Yasama Dergisi*, 14 (2010), s. 25-58.

⁵⁷ Bkz. Fourth Geneva Convention (1949), https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.33_GC-IV-EN.pdf, (ET: 01.02.2025).

120		ATEŞKES, REHİNE, ZORLA YER DEĞİŞTİRME ÇERÇEVESİNDE 15 OCAK 2025 TARİHLİ HAMAS-İSRAİL ANLAŞMASI'NIN İÇERİĞİ, HUKUKİ VE SİYASİ DEĞERİ
-----	---	--

Madde 23: Taraf devletler, savaş mağdurlarına insani yardım taşıyan sevkiyatların serbest geçişine izin vermelidir⁵⁸.

Madde 55: İşgalci güç, işgal ettiği topraklarda gıda ve tıbbi malzeme gibi temel insani yardımların sağlanmasını garanti etmekle yükümlüdür.

-1977 Ek Protokol I, uluslararası çatışmalarda insani yardım konvoylarına erişimin sağlanmasını vurgulamaktadır⁵⁹:

Madde 70: Taraf devletlerin, insani yardım kuruluşlarının yardım sağlamasına izin vermesi gerekmektedir.

Bu hükümler doğrultusunda, Gazze'deki sivilere insani yardım sağlanmasını engelleyen herhangi bir eylem, uluslararası insancıl hukukun ihlali olarak değerlendirilecektir.

2.1.3.1.2. Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve BM Kararları

Gazze'ye insani yardımların ulaştırılması, insan hakları hukuku açısından da ele alınmalıdır.

-İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948) Madde 25'e göre her bireyin yeterli yaşam standardına ve sağlık hizmetlerine erişim hakkı bulunmaktadır⁶⁰.

-1966 Tarihli Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (ICCPR),⁶¹ ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ICESCR, 1966)⁶² ise gıda, sağlık ve temel insani hizmetlere erişimi koruma altına almaktadır. BM'nin Gazze'ye yönelik insani yardım politikaları da hukuki çerçevede önemli bir yer tutmaktadır:

-BM Güvenlik Konseyi (UNSC) Kararları, insani yardımların serbest geçişini sağlamak için alınan bağlayıcı kararlardır. Nitekim UNSC 1860 (2009) Kararı, Gazze'ye insani yardım erişiminin sağlanmasını talep etmektedir⁶³.

Bu çerçevede, Gazze'ye insani yardımın kısıtlanması, BM normları ve insan hakları hukuku çerçevesinde yasa dışı olarak değerlendirilebilir.

2.1.3.2. Gazze Ablukası ve Uluslararası Hukuk

Gazze'ye yönelik İsrail ablukası, insani yardımların ulaştırılmasını etkileyen önemli bir hukuki faktördür.

2.1.3.2.1. Deniz Ablukası ve Uluslararası Hukuk

San Remo El Kitabı (1994), deniz ablukalarının uluslararası hukuk çerçevesinde hangi şartlar altında meşru kabul edileceğini belirlemektedir:

Madde 102: Sivil nüfusa zarar veren bir abluka, uluslararası insancıl hukuka aykırıdır⁶⁴.

İsrail'in Gazze ablukası, 2010 Mavi Marmara olayı sonrasında Uluslararası Adalet Divanı (ICJ) ve BM İnsan Hakları Konseyi tarafından incelenmiştir. BM Raporu (2011), ablukanın orantısız etkileri nedeniyle insancıl hukukun ihlali olduğunu belirtmiştir⁶⁵.

⁵⁸ Bkz. Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri-ICRC, 1949, 1977, https://insanhaklariizleme.org/vt/yayin_view.php?editid1=485, ET: 01.02.2025).

⁵⁹ Bkz. Protocol Additional to The Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to The Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), Of 8 June 1977, https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.34_AP-I-EN.pdf, ET: 01.02.2025).

⁶⁰ Bkz. Universal Declaration of Human Rights (1948), <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>, ET: 01.02.2025).

⁶¹ Bkz. International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR, 1966), <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>, ET: 01.02.2025).

⁶² Bkz. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR, 1966), <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>, ET: 01.02.2025).

⁶³ Bkz. UNSC 1860 (2009) Resolution, <https://digitallibrary.un.org/record/645525?v=pdf>, ET: 01.02.2025).

⁶⁴ Bkz. San Remo Manual (1994), <https://www.legal-tools.org/doc/118957/pdf/>, ET: 01.02.2025).

⁶⁵ Bkz. UNHRC, 2011, <https://reliefweb.int/report/world/unhcr-global-report-2011>, ET: 01.02.2025).

- Hukuka Aykırı Eylemlerin Devlet Sorumluluğuna İlişkin Taslak Maddeler (ARSIWA, 2001)⁷²: Üçüncü taraf devletlerin, başka bir devletin uluslararası hukuku ihlal eden eylemlerini desteklememesi gerektiğini belirtir. Bir devlet, doğrudan savaşta yer almasa bile, savaşan taraflara hukuka aykırı şekilde askeri veya ekonomik destek sağlarsa sorumlu tutulabilir⁷³.

2.1.3.3.2.2. Üçüncü Taraf Devletlerin Savaşan Taraflara Sağladığı Destek ve Hukuki Sonuçları:

Üçüncü taraf devletler, çatışma sırasında farklı yollarla taraflara destek olabilir ve bu destek uluslararası hukuk ihlali anlamına gelebilir.

a) Askeri Destek ve Hukuki Yükümlülükler

- Silah Ticareti ve Askeri Yardım:

Üçüncü taraf devletler, savaşan taraflara silah, mühimmat ve askeri malzeme sağlayarak çatışmayı körükleyebilir. Silah Ticareti Anlaşması (ATT, 2013), silah satışının insan hakları ihlallerine yol açmaması gerektiğini belirtir⁷⁴. Ancak, bazı devletlerin doğrudan veya dolaylı olarak savaşan taraflara silah sağlaması, bu anlaşmaya aykırı olabilmektedir⁷⁵. Örneğin ABD ve Avrupa devletlerinin İsrail'e silah desteği sağlaması, insancıl hukuk açısından sorgulanır hale gelmiştir⁷⁶.

- Paralı Askerler ve Özel Askeri Şirketlerin Kullanımı:

BM'nin 1989 tarihli Paralı Askerlerin Kullanımını Yasaklayan Sözleşmesi, üçüncü taraf devletlerin, savaşan taraflara paralı asker göndermesini yasaklamaktadır⁷⁷. Örneğin Blackwater'ın Irak, Suriye ve Afrika'daki; Wagner Grubu'nun Libya ve Suriye'deki varlığı üçüncü taraf devletlerin savaşlarda dolaylı müdahalesi olarak değerlendirilebilir⁷⁸.

b) Ekonomik Destek ve Yaptırımlar

- Ekonomik Yardım ve Finansal Destek:

Üçüncü taraf devletler, savaşan taraflara mali yardım sağlayarak dolaylı yoldan çatışmayı destekleyebilir. Bu bağlamda Batılı devletlerin İsrail'e ekonomik yardımları, bu kapsamda değerlendirilebilir⁷⁹.

- Yaptırımlar ve Blokajlar:

Üçüncü taraf devletler, savaşan taraflara yönelik yaptırımlar uygulayarak çatışmayı etkilemeye çalışabilir. Örneğin ABD ve başta Almanya⁸⁰ olmak üzere Avrupa Birliği'nin Rusya'ya karşı

⁷² Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts- ARSIWA, 2001, https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf, (ET: 02.02.2025).

⁷³ Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts- ARSIWA, 2001, (ILC, 2001), https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf, (ET: 02.02.2025).

⁷⁴ Bkz. Arms Trade Treaty-2013, <https://www.cervenykruz.eu/files/files/cz/509/2013-att-arms-trade-treaty-icrc-eng.pdf>, (ET: 02.02.2025).

⁷⁵ UN General Assembly Resolutions-2013 (UNGA), 2013, <https://research.un.org/en/docs/ga/quick/regular/68#s-lg-box-2722978>, (ET: 02.02.2025).

⁷⁶ Bkz. AMNESTY INTERNATIONAL REPORT 2022/23, https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Rapor/EN_2022-23%20AnnualReport.pdf, (ET: 02.02.2025).

⁷⁷ UN International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries-UN,1989, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-against-recruitment-use-financing-and>, (ET: 02.02.2025).

⁷⁸ Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. İLBAŞ, Serdal, "Özel Askeri Şirketler Üzerine Bir İnceleme." Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi 6.2 (2023): S. 554-565; TANGÖR, Burak-Haldun Yalçınkaya, "Güvenlik Yönetişimi Çerçevesinde Özel Askeri Şirketler", Uluslararası İlişkiler Dergisi, 7.25 (2010), s. 127-154; DÖNMEZ, Suat, "Güvenliğin Dönüşümü Kapsamında Özel Askerî Güvenlik Şirketleri" Gaziantep University Journal of Social Sciences, 22.4 (2023), s. 1424-1445; ERCAN, Ümit, "Güvenlik Faaliyetlerinde Özelleştirme: Paralı Askerler Mi? Özel Askeri Birlikler mi?", Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, 5.1 (2014), s. 51-67; ÖZALP, Osman, "Özel Güvenlik Ve Askeri Firmaların Uluslararası Hümaniter Hukuka Göre Statüsü ve Montreaux Dokümanı Bağlamında Yeni Arayışlar", Journal of Istanbul University Law Faculty, 67.1-2 (2009), s. 57-77.

⁷⁹ Bkz. Country Reports on Human Rights Practices-2023- (U.S. State Department, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor), <https://www.state.gov/reports/2023-country-reports-on-human-rights-practices/>, (ET: 02.02.2025).

⁸⁰ Nikaragua'nın, Almanya'nın İsrail'e verdiği askeri desteği durdurması için Uluslararası Adalet Divanında (UAD) açtığı dava önemlidir. Nikaragua'nın, Almanya aleyhine istediği tedbirler için bkz. Independent Türkçe, "Almanya Aleyhine 'Filistin'de Soykırıma Ortak Olduğu' Gereğiyle Açılan Dava UAD'da Başladı", Independent Türkçe, 8 Nisan 2024, <https://www.indyturk.com/node/713886/d%C3%BCn%C3%A4a-almanya-aleyhine-filistininde-soyk%C4%B1r%C4%B1ma-ortak-oldu%C4%9Fu-gerek%C3%A7esiyle-a%C3%A7%C4%B1lan-dava-uadda>, ET: 03.02.2025.

2022'den beri uyguladığı ekonomik yaptırımlar, üçüncü taraf devletlerin çatışmalara hukuki ve ekonomik müdahalesine örnek teşkil edebilir⁸¹.

c) İnsani Yardımların Engellenmesi veya Teşviki:

Uluslararası insancıl hukuk, insani yardım erişiminin sağlanmasını üçüncü taraf devletlere bir yükümlülük olarak getirmektedir⁸². Bu bağlamda İsrail'in ve -başta ABD ve İngiltere- müttefiklerinin Gazze'ye insani yardım girişlerini engellemesi, BM ve insani kuruluşlar tarafından uluslararası hukuka aykırı olarak değerlendirilmiştir⁸³. Buna karşılık Türkiye'nin 2023 ve 2024 yıllarında Gazze'ye insani yardım ulaştırma girişimleri⁸⁴, üçüncü taraf devletlerin insancıl hukuk çerçevesinde pozitif yükümlülüklerine örnek oluşturmıştır^{85, 86}.

Değerlendirme: Üçüncü Taraf Devletlerin Sorumluluğu ve Hukuki Yükümlülükleri

Gazze'ye insani yardımların ulaştırılması, insan hakları hukuku, uluslararası insancıl hukuk ve devletlerarası sorumluluk açısından çok boyutlu bir konudur. Cenevre Sözleşmeleri, BM kararları ve ICJ içtihatları, insani yardımın serbestçe geçişini güvence altına almaktadır. Ancak askeri abluka ve siyasi faktörler, bu süreci zorlaştırmaktadır. Uluslararası toplum, hukuki mekanizmalar yoluyla insani yardımların engelsiz ulaştırılmasını sağlamaya çalışmaktadır.

Üçüncü taraf devletler, çatışmalara doğrudan taraf olmasalar da uluslararası hukuk kapsamında önemli yükümlülüklerle sahiptir. Silah ticareti, ekonomik destek, insani yardım engellemeleri veya diplomatik müdahaleler yoluyla çatışmaların seyrini değiştirebilirler. Bu çerçevede, üçüncü taraf devletlerin sorumluluğu hem uluslararası insancıl hukuk hem de devletlerarası sorumluluk hukuku bağlamında değerlendirilmelidir.

- Olumsuz Örnekler: Silah desteği, paralı askerler ve finansal yardımlar yoluyla çatışmaların uzaması.
- Olumlu Örnekler: İnsani yardım girişimleri, ateşkes süreçlerinde arabuluculuk ve savaş suçlarının soruşturulmasına katkı sağlanması.

⁸¹ Bkz. EU Commission Work Programme-2023 (EU Commission, 2023), https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/strategy-documents/commission-work-programme/commission-work-programme-2023_en, (ET: 02.02.2025).

⁸² Bkz. ICRC, 1977, md. 68 vd.

⁸³ Bkz. UNHRC, 2023.

⁸⁴ Türkiye'nin Filistin politikası hakkında analiz için bkz. KAYA, Mehmet, "Türk-İsrail İlişkileri ve Filistin", Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (BUSBED), 9.18 (2019), s. 1043-1065; ÇELİK, Tarık-ÇELİK, Ahmet Hüseyin, "Bilgi Kiplikleri Çerçevesinde Dil Bilimsel Söylem Analizi: Türkiye'nin Filistin Politikası Örneği", Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11. Özel Sayı (2025): 342-360; AKÇAPA, Mevlüt, (2021), "Arap Baharı Öncesi Filistin'in İçsel Dinamikleri Bağlamında Türkiye'nin Filistin Meselesine Yaklaşımı", Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi, 4(1), 33-45; ATUN, Üyesi Yurdagül-ATA Atun, "Türkiye-Filistin İlişkilerindeki Dengesizlik", TURAN: Stratejik Araştırmalar Merkezi, 10.40 (2018), 11; BAYRAKTAR, Bora, "Türk Dış Politikası'nda Filistin Sorunu: 1990'lardan 2010'lara", Gazi Akademik Bakış, 12.24 (2019), s. 19-44; ERTOSUN, Erkan, "Türkiye'nin Filistin Politikasında ABD ya da AB Çizgisi: Güvenlik Etkeninin Belirleyiciliği", Uluslararası Hukuk ve Politika, 28 (2011), s. 57-88. Ayrıca bkz. ARPACI, Işıl, "Necmettin Erbakan ve Ruhullah Humeyni Açısından Filistin Sorunu", Filistin Araştırmaları Dergisi 15 (2024): 31-62; MUCUK, Hüseyin-ÖZDEMİR, Hüseyin-ANIK Mehmet Aziz, "El-Aksa Tufanı Operasyonu ve Türkiye'de Kamuoyunun Filistin Algısı", Fikriyat Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 3.2 (2023), s. 101-118; ŞENOCAR, Bünyamin, "Filistin Sorunu ve Türkiye'nin Ak Parti Hükümetleri Dönemindeki Filistin Politikası", İstanbul Ticaret Üniversitesi YL Tezi (2016); SARIASLAN, Fatma, "İsrail-Filistin Sorunu ve Türkiye: Bir Denge Siyaseti", *Filistin Araştırmaları Dergisi*, 6 (2019), s. 1-32; YÜCEL, Özlem, "Filistin'de İsrail'in İnsan Hakları İhlalleri ve Türkiye", *Orta Doğu Etütleri*, 10.1 (2018), s. 40-61; KÖKMEN, Nihat, "İsrail-Hamas Savaşı ve Türkiye-ABD İlişkilerine Etkisi", 21 Kasım 2023, Edam, <https://edam.org.tr/dis-politika-ve-guvenlik/israil-hamas-savasi-ve-turkiye-abd-iliskilerine-etkisi>, ET: 02.02.2025.

⁸⁵ Bkz. Türk Kızılayı: "Türkiye Gazze'ye En Çok İnsani Yardım Ulaştıran Ülke Oldu", (10/04/2024), <https://www.kizilay.org.tr/Haber/KurumsalHaberDetay/7669>, (ET: 02.02.2025).

⁸⁶ Son yıllarda "Üçüncü Taraf Devletlerin Sorumluluğu" kapsamında bazı güncel hukuki davaları ve yargı süreçlerine bakıldığında; üçüncü taraf devletlerin çatışmalar sırasında insan hakları ihlallerine ve savaş suçlarına dolaylı yoldan karıştığı gerekçesiyle uluslararası mahkemelerde yargı süreçleri başlatıldığı görülmektedir. Örneğin;

- Güney Afrika'nın İsrail'e Karşı Uluslararası Adalet Divanı'nda Açtığı Dava (2024): Bilindiği gibi Güney Afrika, İsrail'in Gazze'deki askeri operasyonlarının soykırım teşkil ettiğini iddia etmiş ve diğer devletleri İsrail'e destek vermemeye çağırmıştır (ICJ, 2024).

- Myanmar Soykırım Davası (ICJ, 2020):

Bangladeş ve bazı Batılı devletlerin Myanmar'a yönelik yaptırımları, soykırım suçuna ortak olmamak adına alınan tedbirler olarak değerlendirilmiştir (ICJ, 2020).

- Rusya-Ukrayna Savaşı (ICC, 2022):

Ukrayna, Rusya'yı destekleyen devletlerin savaş suçlarına dolaylı yoldan ortak olduğu iddiasıyla Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne başvurmuştur (ICC, 2022).

Bu çerçevede Gazze'ye insani yardım sağlayan aktörleri engelleyen ülkeler, uluslararası hukuka göre dolaylı sorumluluk taşıyabilir⁸⁷.

2.2. BM Hukuku ve Uluslararası Meşruiyet

BM, İsrail-Filistin meselesinde barış sürecini destekleyen bir aktör olarak, taraflar arasında yapılan anlaşmaları değerlendirirken uluslararası hukuku temel almaktadır. 15 Ocak 2025 Anlaşması da BM'nin ilgili kararları çerçevesinde ele alınabilir.

BM Güvenlik Konseyi'nin önceki kararları, İsrail-Filistin meselesinde iki devletli çözümü teşvik etmekte⁸⁸ ve tarafların müzakere yoluyla bir anlaşmaya varmasını desteklemektedir. Anlaşma, BM'nin barış çabalarıyla büyük ölçüde uyumludur. Ancak, anlaşmanın kalıcı olabilmesi için uluslararası hukukun daha etkin bir şekilde uygulanması gerekmektedir⁸⁹.

2.2.1. BM Güvenlik Konseyi Kararlarıyla Uyumluluk

BM Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) daha önce aldığı kararlar, İsrail-Filistin meselesinde iki devletli çözümü teşvik etmektedir. Anlaşma şu yönleriyle BMGK kararlarıyla örtüşmektedir:

- 242 (1967)⁹⁰ ve 338 (1973)⁹¹ sayılı kararlar: İsrail'in kalıcı bir barış sürecinin inşa edilmesi ve işgal ettiği Filistin topraklarından çekilmesine yönelik bu kararlarla Hamas-İsrail anlaşmasının bazı hükümleri örtüşmektedir.

- 2334 (2016) sayılı karar: İsrail'in işgal altındaki Filistin topraklarında yasa dışı yerleşimler kurmasını kınayan bu karar, anlaşma sonrası bölgede olası gelişmeler açısından önem taşımaktadır⁹².

Ancak, anlaşmanın kalıcı barışa dönüşmesi için yalnızca BM kararları değil, tarafların pratikte anlaşmaya ne kadar bağlı kalacağı belirleyici olacaktır.

2.2.2. Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) ve Hukuki Sorumluluk

UCM, İsrail ve Hamas'ın savaş suçu iddialarıyla ilgili olarak soruşturma başlatmış olup, anlaşmanın hukuki etkileri bu soruşturmalara da yansır:

- Hamas'ın roket saldırıları ve sivil rehinelere alıkoyması, savaş suçu kapsamında değerlendirilebilir de aslında işgalci İsrail'e karşı meşru müdafaa kapsamında sayılmaktadır.

- Buna karşılık işgalci İsrail'in Gazze'ye yönelik askeri operasyonlarında aşırı güç kullanması ve sivil kayıplara yol açması savaş suçu iddialarına neden olmaktadır.

Bu bağlamda, anlaşmanın uygulanması sürecinde UCM'nin tarafları ne şekilde sorumlu tutup tutmayacağı, hukuki açıdan kritik bir gelişme olacaktır.

2.3. İsrail ve Filistin İç Hukuku Açısından Değerlendirme

Hamas-İsrail anlaşmasının uygulanabilirliği, tarafların iç hukuk sistemleri açısından da ele alınmalıdır.

2.3.1. İsrail İç Hukuku ve Anayasal Sorunlar

İsrail'de mahkûm takasları ve askeri operasyonlarla ilgili kararlar, Knesset (İsrail Parlamentosu) tarafından denetlenmektedir. Anlaşma çerçevesinde:

- İsrail Yüksek Mahkemesi, rehine takasının ve Filistinli mahkûmların serbest bırakılmasının yasal olup olmadığı iç hukuk çerçevesinde inceleyebilir.

⁸⁷ Bkz. ICRC 2001 report, [https://www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/en/assets/files/other/geor_gia_special_report\[1\].pdf](https://www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/en/assets/files/other/geor_gia_special_report[1].pdf), (ET: 01.02.2025).

⁸⁸ İki devletli çözüm hakkında geniş analiz için bkz. YILDIRIM, Yusuf, "İsrail-Filistin Sorununda İki Devletli Çözüm Arayışları", *OPUS International Journal of Society Researches*, 18.41 (2021), s. 3840-388; İLBAŞ, Serdal, "Filistin Sorununda İki Devletli Çözüm Yaklaşımının Çöküşü", *Toplum Ekonomi ve Yönetim Dergisi* 4.2 (2023): 197-213.

⁸⁹ Filistin sorunu BM tutumu ve uluslararası hukuk hakkında geniş analiz için bkz. ARAL, Berdal, "Bitmeyen İhanet: Emperyalizmin Gölgesinde Filistin Sorunu ve Uluslararası Hukuk." *İsrailiyat*, 6 (2019): 98-125; ARAL, Berdal, "Uluslararası Hukuk Bağlamında Birleşmiş Milletler'in Batı ve Doğu Kudüs'ün İsrail Tarafından İşgaline Yönelik Tutumu", *Journal of Islamicjerusalem Studies*, 23.1 (2023): 1-18.

⁹⁰ Bkz. UNSC-UN Security Council Resolution. 242, 1967, <https://digitallibrary.un.org/record/90717?v=pdf>, (ET: 02.02.2025).

⁹¹ Bkz. UNSC-UN Security Council Resolution. 242, 1973, <https://digitallibrary.un.org/record/93466?v=pdf>, (ET: 02.02.2025).

⁹² Bkz. UNSC-UN Security Council Resolution. 2334, 2016, <https://www.un.org/webcast/pdfs/SRES2334-2016.pdf>, (ET: 02.02.2025).

- İsrail hükümeti içindeki aşırı sağ grupların anlaşmaya karşı çıkması, iç siyasi gerilimleri artırabilir.

2.3.2. Filistin İç Hukuku ve Hamas'ın Yetkisi

Filistin'de, Hamas ile Batı Şeria'daki Filistin Yönetimi (FKÖ) arasında siyasi gerilimler bulunmaktadır⁹³. Hamas'ın İsrail ile yaptığı anlaşmaların Filistin Devleti adına bağlayıcı olup olmadığı tartışmalıdır⁹⁴. Bu durum, Filistin iç hukukunda meşruiyet krizine yol açabilir⁹⁵.

Bu bilgiler ışığında hukuki açıdan 15 Ocak 2025 Hamas-İsrail Anlaşması, uluslararası insancıl hukuk, BM hukuku ve tarafların iç hukukları bağlamında önemli etkiler doğurmaktadır. Anlaşmanın uygulanması, hukuki bağlamda bazı belirsizlikler içerirken, özellikle ateşkesin sürdürülebilirliği ve rehinelere serbest bırakılması gibi konuların uluslararası hukuka uygunluğu tartışmaya devam ederken, bu bağlamda uluslararası toplumun, hukuki mekanizmaları etkin şekilde kullanarak tarafları anlaşmaya bağlı kalmaya teşvik etmesi gerekmektedir.

3. ANLAŞMANIN SİYASİ DEĞERİ VE MUHTEMEL ETKİLERİ

15 Ocak 2025 Hamas-İsrail Anlaşması, Orta Doğu'daki güç dengelerini ve tarafların uzun vadeli hedeflerini etkileyebilecek önemli bir diplomatik girişim olarak değerlendirilmektedir. Anlaşma'nın siyasi değeri, hem kısa vadeli ateşkesin getirdiği somut kazanımlar hem de uzun vadeli stratejik hedefler bağlamında incelenmelidir. Bu çerçevede, İsrail'in tarihsel olarak benimsediği "Vaad Edilmiş Topraklar" (Eretz Yisrael) hedefi ile Filistin halkının "Bağımsız Bir Devlet Kurma" hedefi arasındaki temel çatışma, anlaşmanın sürdürülebilirliği açısından belirleyici unsurlardır.

3.1. İsrail'in "Vaad Edilmiş Topraklar" Hedefi ve Anlaşmaya Yaklaşımı

İsrail açısından Anlaşma hem iç siyasette hem de uluslararası arenada önemli yansımalar doğurmuştur. Başbakanın, kamuoyu baskısı ve uluslararası toplumun talepleri doğrultusunda Hamas ile masaya oturması, hükümet içinde tartışmalara yol açmıştır. Öte yandan, İsrail kamuoyunda rehine takasının olumlu karşılandığı ancak Hamas'a verilen tavizlerin eleştirildiği görülmektedir⁹⁶.

İsrail, Siyonist ideolojinin temel unsurlarından biri olan Eretz Yisrael (Büyük İsrail) düşüncesini uzun yıllardır sürdürmektedir. Bu hedef, Siyonist Yahudilerin kutsal kabul ettiği topraklara tam egemenlik kurmasını öngörmektedir⁹⁷. Bu bağlamda, İsrail'in Gazze, Batı Şeria ve Doğu Kudüs üzerindeki politikaları, Filistinlilerin bağımsız bir devlet kurma girişimlerini sürekli olarak engellemiştir.

3.1.1. İsrail'in Güvenlik Politikaları ve Anlaşmaya Etkisi

İsrail, 7 Ekim 2023 Hamas saldırıları sonrası güvenlik politikalarını daha da sertleştirmiştir⁹⁸. İsrail hükümeti içinde ulusal güvenliği önceleyen sertlik yanlısı (hawkish) politikalar, Filistin ile herhangi bir barış sürecine karşı büyük bir direnç oluşturmaktadır⁹⁹. Anlaşma kapsamında;

⁹³ Hamas'ın doğuşu ile ilgili geniş bilgi için bkz. ÇINKARA, Gökhan, "Filistin'de İslami Hareketin Siyasallaşması: Hamas (1946-2024)", Ombudsman Akademik ÖZEL SAYI 2 (GAZZE), (2024), s. 163-194.

⁹⁴ Filistin Kurtuluş Örgütü hakkında geniş bilgi için bkz. Meşe, Ertuğrul, "Filistin Direnişinde Tarihsel Bir Aktör: Filistin Kurtuluş Örgütü", Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 16.31 (2024), 474-492.

⁹⁵ Filistinlileri ve Filistin devletini temsiliyet meselesi hem Filistin iç siyasetinde hem de dış siyasette tartışma konusudur. Bu bağlamda Hamas'ın pozisyonu hakkında geniş bilgi için bkz. CANKARA, Pınar Özden-CANKARA, Yavuz, "2000'lerde Filistin'de Meşru Temsilcilik Tartışmaları: Hamas İle El-Fetih Arasındaki Rekabet", *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2020, 11.21: 469-503; MUTLU, Orçun, "Filistin Devleti'nin Devletlik Statüsüne Dair Bir Değerlendirme", *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 2019, 8: 403-413; EMİŞEN, Zeynep Nisa-CANKARA, Pınar Özden, "Netanyahu Sonrası Bennett Hükümeti: Yapısal Krizler ve Türkiye İle Değişen İlişkiler", *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 2023, 8.16: 36-53; AYHAN, Veysel, "Hamas: Filistin Direnişinde Politik İslam", *Orta Doğu Etütleri*, 2009, 1.1: 101-136; KATMAN, Filiz, "2006 Seçimleriyle HAMAS'ın Filistin İçinde Değişen Konumu (2006-2010)", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2018, 14.28: 127-156; KODAMAN, Timuçin-SARAÇ, Esme, "Hamas (Hareket-ül Mukavemet-ül İslamiye-İslami Direniş Hareketi)", *Akademik Orta Doğu*, 2006, 1.1: 177-197; ZARİÇ, Sami, "Filistin'in Özgürlük Mücadelesinde Hareket'ül Mukavemet-ül İslamiyye (İslami Direniş Hareketi-HAMAS)", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 84, Aralık 2018, s. 286-295, <https://acikerisim.mersin.edu.tr/yayin/166177&dil=3&q=>, ET: 02.02 202; ORUÇ, Saniye, *Filistin Halkının Parçalanmışlığı: Hamas El-Fetih Çatışması*, 2010, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul; ULUTAŞ, Ufuk-SALAYMEH, Bilal, "HAMAS'ın Yeni Siyaset Belgesi", *SETA Perspektif*, 2017, 173: 1-5.

⁹⁶ Bkz. BBC 15 Ocak 2025, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cgly90xr3ryo>, (ET: 02.02.2025).

⁹⁷ ÖZBAŞ, Mustafa, "Kuveykılar ve İsrail-Filistin Çatışması", *Oksident*, 6.1 (2024), s. 83-98.

⁹⁸ İsrail Güvenlik Politikaları hakkında analiz için bkz. YADAK, Abdallatif, "İsrail Güvenlik Politikası ve Güvenlik Duvarının Filistin Halkına Etkileri", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 3.9 (2014), s. 163-176.

⁹⁹ İsrail hükümeti içinde ulusal güvenliği önceleyen sertlik yanlısı (hawkish) politikalar hakkında analiz için bkz. KADERLİ, Damla Taşdemir, "İsrail'in Filistinli Liderlere Yönelik Suikast Politikasının Filistin Direnişine Etkileri." *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11.Özel Sayı (2025), s. 457-476.

- İsrail, Hamas'ı zayıflatmak ve uzun vadede askeri gücünü kırmak amacıyla kısa vadeli tavizler verdiği gözlemlenmektedir.
 - Gazze'deki Filistinli sivilere insani yardımların artırılması kabul edilmiş olsa da İsrail yönetimi Gazze'nin tam bağımsızlığını engellemeye yönelik uzun vadeli planlarını sürdürmektedir.
 - Batı Şeria'daki yasa dışı Yahudi yerleşimlerinin artırılması ve Doğu Kudüs üzerindeki egemenlik iddiası, İsrail'in "Vaad Edilmiş Topraklar" stratejisinden vazgeçmediğini göstermektedir¹⁰⁰.
- Bu durum, anlaşmanın uzun vadeli bir çözüme dönüşmesini zorlaştırmaktadır. Çünkü İsrail, Filistin'in tam bağımsız bir devlet haline gelmesini stratejik bir tehdit olarak görmeye devam etmektedir.

3.1.2. İsrail İç Siyasetinde Anlaşmanın Etkisi

İsrail iç siyasetinde anlaşma büyük bir bölünme yaratmıştır. Başbakan Binyamin Netanyahu liderliğindeki hükümet, aşırı sağcı partilerin baskısı altındadır. Aşırı sağcı politikacılar, Hamas ile herhangi bir anlaşmayı "İsrail'in güvenliğini tehlikeye atan bir hata" olarak değerlendirmektedir.

- İsrail içinde, sertlik yanlısı (ultra-milliyetçi) gruplar Gazze ve Batı Şeria'nın tamamen İsrail kontrolüne girmesi gerektiğini savunmaktadır¹⁰¹.
- Anlaşma, İsrail kamuoyunda rehine takasları üzerinden destek kazanırken, aynı zamanda Hamas'a verilen tavizler nedeniyle büyük eleştirilere maruz kalmıştır.
- İsrail askeri ve istihbarat çevreleri, Hamas ile yapılan anlaşmaların uzun vadede Filistin'in bağımsızlık taleplerini güçlendirebileceğinden endişe duymaktadır¹⁰².

Bu faktörler göz önüne alındığında, İsrail'in "Vaad Edilmiş Topraklar" stratejisinden tamamen vazgeçmesi beklenmemekte¹⁰³, ancak uluslararası baskılar nedeniyle kısa vadeli tavizler vermeye devam edebileceği öngörülmektedir¹⁰⁴.

3.2. Filistin'in Bağımsız Devlet Kurma Hedefi ve Anlaşmanın Rolü

Filistin halkı, 1948'den bu yana bağımsız bir devlet kurma mücadelesi vermektedir¹⁰⁵. Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)¹⁰⁶ ve daha sonra Hamas gibi grupların bu süreçteki rolü¹⁰⁷, İsrail ile çatışmalı ilişkilerin temel dinamiklerini oluşturmuştur.

Hamas açısından anlaşma, uluslararası meşruiyet kazanma çabalarının bir parçası olarak da görülebilir. Örgütün, rehine değişimi karşılığında İsrail'den tavizler alabilmesi, Hamas'ın müzakere gücünü artırmıştır. Ancak, Batı Şeria'daki Filistin Yönetimi ile Hamas arasındaki iç gerilimler, sürecin Filistin tarafındaki bütünlüğünü zedeleyebilir.

3.2.1. Hamas ve Filistin Yönetimi Arasındaki Ayrışma

Anlaşma, Filistin içinde de siyasi ayrışmalara neden olmuştur. Hamas ile Batı Şeria'daki Filistin Yönetimi (Mahmud Abbas liderliğindeki FKÖ) arasındaki güç mücadelesi, Filistin'in bağımsızlık sürecini zayıflatan temel etkenlerden biridir¹⁰⁸.

¹⁰⁰ İsrail'in ihlalleri için bkz. YÜCEL, Özlem. "Filistin'de İsrail'in İnsan Hakları İhlalleri ve Türkiye" Ortadoğu Etütleri 10.1 (2018): 40-61.

¹⁰¹ Yahudi Radikal Grupların Filistin Sorununa Etkisi hakkında geniş bilgi için bkz. İLBAŞ, Serdal. "İsrail'de Yahudi Radikal Grupların Filistin Sorununa Etkisi" (2024), Bursa Uludağ Üniversitesi, PhD., 2024; ÖZBAŞ, Mustafa, "Kuveykılar ve İsrail-Filistin Çatışması", *Oksident*, 6.1 (2024), s. 83-98.

¹⁰² Siyonist ideoloji hakkında analiz için bkz. ABBASOV, Seymur-MURAT Ercan, "Tarihsel Perspektif Bağlamında, Siyonizm İdeolojisinin İsrail ile Filistin Arasında Yaşanan Çatışmalara Temel Etkileri", *Anadolu Strateji Dergisi*, 6.1 (2024): 15-28.

¹⁰³ İsrail'in mağduriyet söylemleri ve etkisi için bkz. ABİDOĞLU, İsa, "Kolektif Hafızanın Karanlık Yüzü: İsrail'in Filistin Sorunu Karşısındaki Mağduriyet Siyaseti", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11.Özel Sayı (2025): 537-556.

¹⁰⁴ İsrail'in dünya kamuoyunu etkileme metotları ile ilgili analiz için bkz. GENEŞ, Melda-TAYDAŞ, Onur, "Dezenformasyon ile Algı Yaratmak ve Bilgi Kontrolü: İsrail-Filistin Savaşı Örneği", *İletişim ve Diplomasi*, 12 (2024), s. 5-24.

¹⁰⁵ Filistin'in Seldeterminasyon Hakkı Çerçevesinde Mücadele Analizi için bkz. TAŞDEMİR, Fatma, "İsrail-Filistin Sorununun Seldeterminasyon Hakkı Çerçevesinde Analizi", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2.2 (2000), s. 209-226.

¹⁰⁶ Filistin Kurtuluş Örgütü hakkında geniş bilgi için bkz. Meşe, Ertuğrul, "Filistin Direnişinde Tarihsel Bir Aktör: Filistin Kurtuluş Örgütü", *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 16.31 (2024), 474-492.

¹⁰⁷ Hamas'ın doğuşu ile ilgili geniş bilgi için bkz. ÇINKARA, Gökhan, "Filistin'de İslami Hareketin Siyasallaşması: Hamas (1946-2024)", *Ombudsman Akademik ÖZEL SAYI 2 (GAZZE)*, (2024), s. 163-194.

¹⁰⁸ Hamas-El-Fetih mücadelesi hakkında geniş analiz için bkz. ESEN, Barış, Filistin'de Bölünmüşlüğün İsrail ile Çözümüzlüğe Etkisi, Doktora Tezi, İÜ Sos. Bil. Ens., İstanbul, 2019; CANKARA, Pınar Özden-CANKARA, Yavuz, "2000'lerde Filistin'de Meşru Temsilcilik

• Hamas, anlaşma sayesinde İsrail'den bazı tavizler koparmış ve kendini "Filistin Direnişinin Lideri" olarak konumlandırmıştır¹⁰⁹.

• Buna karşılık, Mahmud Abbas liderliğindeki Filistin Yönetimi, anlaşmanın Batı Şeria'da Filistin'in bağımsızlık sürecini destekleyici bir etkisi olup olmayacağını sorgulamaktadır.

• Hamas'ın askeri kapasitesini koruması ve İsrail ile müzakere gücünü artırması, Filistin davası içinde yeni bir liderlik mücadelesi yaratabilir¹¹⁰.

Bu bağlamda, Filistin'in bağımsız devlet kurma hedefi açısından anlaşma karmaşık sonuçlar doğurabilir. Hamas'ın İsrail ile müzakere edebilir bir aktör olarak güçlenmesi, Filistin'in uluslararası alandaki konumunu güçlendirebilirken, iç bölünmeler Filistin'in diplomatik hedeflerine zarar verebilir.

3.2.2. Filistin İçin Olası Kazanımlar ve Riskler

Filistin açısından Anlaşma hem fırsatlar hem de riskler içermektedir:

- Olumlu Yönler:
 - İsrail'in askeri baskısını azaltması ve bazı Filistinli mahkûmları serbest bırakması, Filistin'in diplomatik kazanım elde ettiğini göstermektedir.
 - Gazze'ye yönelik insani yardımların artırılması, Filistin halkının yaşam koşullarını nispeten iyileştirebilir.
 - Anlaşma, uzun vadede uluslararası toplumun Filistin'i bağımsız bir devlet olarak tanıma sürecini hızlandırabilir.
- Olumsuz Yönler:
 - İsrail, Gazze'yi askeri olarak kontrol etme stratejisini sürdürmekte ve bağımsız bir Filistin devletini tanımaktan kaçınmaktadır.
 - Hamas ile Filistin Yönetimi arasındaki iç çekişme, Filistin'in birleşik bir aktör olarak hareket etmesini zorlaştırmaktadır.
 - İsrail'in Batı Şeria'daki işgal politikalarını sürdürmesi, Filistin'in egemen bir devlet olarak var olmasını engelleyebilir.

3.3. Uluslararası Toplumun Rolü: Hizbullah ve İran'ın Pasivize Edilmesinin Hamas-İsrail Barışına Etkisi Çerçevesinde Gelecek Senaryoları

Anlaşma; ABD, Mısır, Katar ve BM gibi aktörlerin yoğun arabuluculuğuyla gerçekleşmiştir. Bu süreç, bölgedeki aktörlerin diplomatik etkisini artırmış ve özellikle Mısır ile Katar'ın Orta Doğu'daki barış süreçlerindeki rollerini güçlendirmiştir. Bununla birlikte, İran ve Lübnan Hizbullahı¹¹¹ gibi bölgesel aktörlerin, anlaşmaya tepkisi önemli bir belirsizlik kaynağıdır. Her ne kadar son gelişmeler gerçekleşme ihtimalinin zayıf

Tartışmaları: Hamas ile El-Fetih Arasındaki Rekabet", *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2020, 11.21: 469-503; MUTLU, Orçun, "Filistin Devleti'nin Devletlik Statüsüne Dair Bir Değerlendirme", *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 2019, 8: 403-413; EMİŞEN, Zeynep Nisa-CANKARA, Pınar Özden, "Netanyahu Sonrası Bennett Hükümeti: Yapısal Krizler ve Türkiye ile Değişen İlişkiler", *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 2023, 8.16: 36-53; AYHAN, Veysel, "Hamas: Filistin Direnişinde Politik İslam", *Orta Doğu Etütleri*, 2009, 1.1: 101-136; KATMAN, Filiz, "2006 Seçimleriyle HAMAS'ın Filistin İçinde Değişen Konumu (2006-2010)", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2018, 14.28: 127-156; KODAMAN, Timuçin-SARAÇ, Esme, "Hamas (Hareket-ül Mukavemet-ul İslamiye-İslami Direniş Hareketi)", *Akademik Orta Doğu*, 2006, 1.1: 177-197; ZARİÇ, Sami, "Filistin'in Özgürlük Mücadelesinde Hareket'ül Mukavemet-ul İslamiyye (İslami Direniş Hareketi-HAMAS)", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 84, Aralık 2018, s. 286-295; ORUÇ, Saniye, *Filistin Halkının Parçalanmışlığı: Hamas El-Fetih Çatışması*, Master's Thesis, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010; ULUTAŞ, Ufuk-SALAYMEH, Bilal, "HAMAS'ın Yeni Siyaset Belgesi", *SETA Perspektif*, 2017, 173: 1-5; ORUÇ, Saniye, "Filistin Halkının Parçalanmışlığı: Hamas El-Fetih Çatışması", MS Thesis, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010; SARI, Buğra, "Filistin Direnişinde Aşıl Tendonu: Hamas-Fetih Çatışması", *Yeni Fikir Dergisi*, 10.21 (2018), s. 23-39.

¹⁰⁹ Hamas'ın Bireysel Direniş Taktiklerinin geniş analizi için bkz. OKUR, Hatice Duran, "Instagram'da Bireysel Direniş Taktikleri: Filistin Yanlısı Paylaşımlar Üzerinden Nitel İçerik Analizi", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11.Özel Sayı (2025), s. 54-73.

¹¹⁰ Her iki örgüt arasındaki rekabetle ilgili geniş bilgi için bkz. CANKARA, Pınar Özden-CANKARA, Yavuz, "2000'lerde Filistin'de Meşru Temsilcilik Tartışmaları: Hamas ile El-Fetih Arasındaki Rekabet", *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11.21 (2020), 469-503.

¹¹¹ Hizbullah'ın Hamas-İsrail Savaşındaki rolü hakkında analizler için bkz. KIZILAY, Şeyma, "İsrail-Hamas Denklemine Lübnan", *Dünya Siyaseti*, 11 Mart 2024, <https://dunyasiyaseti.com/icerik/israil-hamas-denkleminde-lubnan.html>, ET: 02.02.2025; NORMAN, Julie M., "Hamas and Hezbollah: How They Are Different And Why They Might Cooperate Against Israel", *The Conversation*, 17 Ekim 2023, <https://theconversation.com/hamas-and-hezbollah-how-they-are-different-and-why-they-might-cooperate-against-israel-215737>, ET: 02.02.2025; HÜR, Gül, "İsrail-Hizbullah Çatışmasının Köşe Taşları", *Doğruluk Payı*, 10 Ekim 2024, <https://www.dogrulukpayi.com/zaman-tuneli/nedir-bu-isin-evveli-israil-hizbullah-catismasinin-kose-taslari>, ET: 02.02.2025.

olduğunu gösterse¹¹² de İran destekli grupların, İsrail'e yönelik saldırılarını artırması halinde, ateşkesin kalıcı hale gelmesini belirsizliklere gebe bırakmıştır. Hatta bunun da ötesinde Hamas-İsrail Barışı tehlikeye girmiş ve Hamas'ın durumu daha zorlaşmıştır. Önce İsrail'in Hizbullah'ı pasivize etmesi¹¹³ akabinde ABD desteği ile İran'ın pasivize edilmesi İsrail'in elindeki kartları ilk bakışta güçlendirmiştir. Gerçi her ne kadar Hamas'ın kozları zayıflamış gibi gözükse de İsrail savunma sisteminin (Demir Kubbe) İran füzeleriyle darmadağın edilmesi pozisyonu tersine çevirmiş olarak da kabul edilebilir. Bu gelişmelerle, kısa süre içinde tahterevallı birkaç defa yön değiştirmiş ve Hamas tekrar masaya oturabilir duruma gelmiştir.

İşte tam da bu manzarada Hamas-İsrail anlaşmasının kalıcı bir barışa dönüşmesi için uluslararası toplumun süreci desteklemesi gerekmektedir. ABD, Avrupa Birliği (AB)¹¹⁴, Birleşmiş Milletler (BM), Mısır ve Katar gibi aktörlerin diplomatik çabaları belirleyici olacaktır. Nitekim;

- ABD ve çoğunluk olarak Batı, bir taraftan İsrail'in güvenliğini ön planda tutarken, diğer taraftan Filistin'in devletleşme sürecini destekleyici adımlar atmaya çalışmaktadırlar. Nitekim ABD, -ağırlıklı olarak İsrail- tarafları tekrar masaya oturmaya zorlamaktadır.

- Buna karşılık, son gelişmelerle her ne kadar pasivize olmuş olsalar da İran ve Lübnan'daki Hizbullah¹¹⁵ gibi aktörler, Hamas'ın anlaşmaya yanaşmasını eleştirmekte ve silahlı direnişin devam etmesi gerektiğini savunmaktadır.

Bu bağlamda, Hamas-İsrail anlaşmasının geleceği büyük ölçüde İsrail'in topraklarını genişletme stratejisinden ne kadar taviz vereceği ve Filistin'in bağımsız devlet kurma hedefini ne ölçüde gerçekleştirebileceğine bağlıdır¹¹⁶.

4. ABD BAŞKANI DONALD TRUMP'IN GAZZE'YE İLİŞKİN SON AÇIKLAMALARI

ABD Başkanı Donald Trump'ın Gazze'ye ilişkin son açıklamaları, bölgedeki ateşkesin geleceği konusunda önemli belirsizlikler yaratmıştır. Trump, bir yandan "sorunu sadece ben çözebilirim" mesajı verirken diğer taraftan ABD'nin Gazze Şeridi'ni "devralacağını" ve bölgedeki Filistinlilerin komşu ülkelere taşınmasını önererek, Gazze'yi "Ortadoğu'nun Rivierası" haline getirmeyi planladığını belirterek sorunu daha karmaşık hale getirmiştir.

Bu açıklamalar, uluslararası toplumda geniş çaplı tepkilere neden olmuştur. Suudi Arabistan, Mısır, Ürdün, Türkiye ve Katar gibi bölge ülkeleri, Trump'ın önerisini gayri ahlâkîlik, güvenlik riskleri ve yaratabileceği istikrarsızlık nedeniyle reddetmiştir. Suudi Arabistan, bağımsız bir Filistin devleti kurulana kadar İsrail ile ilişkileri normalleştirmeyeceğini yinelemiştir¹¹⁷.

Trump'ın önerisi, İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu ile yaptığı ortak basın toplantısında dile getirilmiş ve Netanyahu tarafından desteklenmiştir. Ancak, bu planın uygulanabilirliği ve uluslararası hukukla uyumu konusunda ciddi endişeler bulunmaktadır. Özellikle, Filistinlilerin zorla yer değiştirilmesi, uluslararası hukuk tarafından savaş suçu olarak değerlendirilebilecek bir eylemdir.

Bu gelişmeler, Gazze'deki ateşkesin sürdürülebilirliği konusunda belirsizlikler yaratmaktadır. Trump'ın bazı siyasi söylemleri değerlendirildiğinde¹¹⁸ Trump'ın söz konusu siyasi söylemlerine keskin

¹¹² İran Tahrân'da Dini Lider "taktik geri çekilme"nin mümkün olduğunu söyleyerek Hizbullah'ın pasivize olmasının geçici olduğunu ima etmektedir. Bkz. EBU ŞAKRA, İyad, "Artan İsrail saldırılarının gölgesinde Hizbullah nereye gidiyor?", Independent Türkçe, 23 Eylül 2024, <https://www.indyturk.com/node/745596/d%C3%BCnyadan-sesler/artan-i%C3%87srail-sald%C4%B1r%C4%B1lar%C4%B1n%C4%B1n-g%C3%B6lgesinde-hizbullah-nereye-gidiyor>, ET: 02.02.2025.

¹¹³ İsrail'in Lübnan'a son saldırılarının analizi için bkz. DOĞANER, Aydın, "İsrail, Önce Hizbullah'ı Vurdu, Sonra Lübnan'a Girdi, Kolay Çıkmayacak", Yetkin Report, 01 Ekim 2024, <https://yetkinreport.com/2024/10/01/israil-once-hizbullahi-vurdu-sonra-lubnana-girdi-kolay-cikmayacak/>, ET: 05.02.2025.

¹¹⁴ Avrupa Birliği'nin Filistin politikaları hakkında analiz için bkz. AYATA, Ali, "Filistin Sorunu Özelinde Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Politikası", Anadolu Strateji Dergisi, 6(1), 2024, s. 37-46.

¹¹⁵ Hizbullah-İsrail Savaşı hakkında analiz için bkz. ACAR, Özlem, "Hizbullah-İsrail Savaşı Lübnan'a Ne Getirir?", Fikir Turu, 26 Eylül 2024, <https://fikirturu.com/jeo-politika/hizbullah-israil-savasi-lubnana-ne/>, ET: 05.02.2025.

¹¹⁶ Uluslararası Politika Açısından Filistin Sorunu hakkında daha geniş analiz için bkz. ÖZER, Çağlar, "Uluslararası Politika Açısından Filistin Sorunu", Külliye, Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı Özel Sayısı (2023), s. 582-605.

¹¹⁷ Bkz. Alarabiya News-5 Şubat 2025, <https://english.alarabiya.net/News/saudi-arabia/2025/02/05/saudi-arabia-stands-firm-no-ties-with-israel-without-palestinian-state>, (ET: 05.02.2025).

¹¹⁸ Trump'un önceki söylemleri için ayrıca bkz. GÜRSELER, Ceren, "Filistin-İsrail Sorununda Trump'ın Fait Accompli Girişimi: "Yüzyılın Planı". Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi 9.2 (2021): 378-415.

tepkilere örnek olarak Filistinli gazeteci Muna Hawwa'nın ¹¹⁹ ve Meksika Cumhurbaşkanı Claudia Sheinbaum'ın sözleri manidardır.¹²⁰

Trump'ın açıklamaları, bölgedeki tansiyonu artırmış ve ateşkesin geleceğini tehlikeye atmıştır. Özellikle, Filistinli gruplar ve bölge ülkeleri, Trump'ın önerilerine karşı sert tepkiler göstermiştir.

Sonuç olarak, ABD Başkanı Trump'ın Gazze'ye yönelik son açıklamaları, bölgedeki ateşkesin geleceği üzerinde derin etkiler yaratmaktadır. Bu tür açıklamalar, mevcut barış çabalarını zora sokmakta ve bölgedeki istikrarı tehdit etmektedir.

¹¹⁹ Bkz. HAWWA, Muna, "Trump Ne Yapmak İstiyor? Sis ve Ayna Teorisi", Hikmet Akademisi-13 Şubat 2025, <https://www.hikmetakademisi.com/Article/745-muna-hawwa/trump-ne-yapmak-istiyor>, (ET: 13.02.2025).

-Muna Hawwa:

"Trump Grönland'ı, Kanada'yı ve Panama Kanalı'nı ilhak edebilir mi? Filistinlileri Batı Şeria ve Gazze'den sürgün edebilir mi?"

Açık cevap: Hayır.

Peki, bu fikirlerin yalnızca dile getirilmesinin etkisiz olduğu anlamına mı gelir?

Bu rastgele bir siyaset değil, bilinçli bir taktik.

Peki, bu nasıl işliyor?

◆ Sis ve Aynalar Teorisi: Gerçeği bir medya illüzyonuna dönüştürmek.

Bu strateji, gerçekliği manipüle etmek için büyük bir medya gürültüsü yaratmayı amaçlar. Dikkat dağıtmak veya gizli hedeflere ulaşmak için olmayan bir şeyi varmış gibi göstermeye dayanır.

◆ Nasıl uygulanıyor?

•Filistinlilerin zorla göç ettirilmesi gibi uygulanamaz bir konunun sürekli gündeme getirilmesi, insanların bunu reddetmek yerine tartışmaya başlamasına neden oluyor.

•İsrail'in askeri başarısızlığının tartışılacağı yerde konu "Filistinliler nereye gidecek?" sorusuna kaydırılıyor.

•Mısır, Ürdün ve Körfez ülkeleri gibi hedef ülkeler, bu planı doğrudan reddeden değil, müzakere eden taraflar gibi gösteriliyor.

◆ Sonuç?

•Zorla göç ettirme fikri bir savaş suçu olmasına rağmen sanki tartışılabilir bir seçenekmiş gibi algılanıyor.

•Arap ve uluslararası aktörler, sürekli yalanlama ve açıklama yapmak zorunda bırakılarak savunmaya itiliyor.

•Temel soru "İsrail saldırıları durdurulmalı mı?" olmaktan çıkıp "Filistinliler için alternatif çözümler neler?" haline geliyor.

◻Alanı Bilgiyle Boğma: Kaos yaratarak kontrol sağlama

Bu strateji, medyayı ve kamuoyunu, gerçekçiliği sorgulanmayan açıklamalar ve kararlarla bombardımana tutarak siyasi anlatıyı kontrol altına almayı amaçlar.

◆ Trump ve Netanyahu bunu nasıl kullanıyor?

•Trump, büyük ölçekli planlardan bahsederek (Filistinlileri sürgün etmek, duvar inşa etmek, yaptırımlar uygulamak), uygulanamaz olsalar bile medya gündemini belirliyor.

•Amaç: Muhafifleri ve medyayı şaşırtmak, onları her yeni iddiaya yanıt vermekle meşgul edip esas konulardan uzaklaştırmak.

•Netanyahu ise, askeri başarısızlıklarını örtmek için sürekli büyük tehditler savuruyor. Gerçekte bunları gerçekleştiremeyecek olsa da, muhataplarını sürekli bir "savunma tepkisi" vermeye zorluyor.

◆ Sonuç?

•Medya ve kamuoyu, Trump ve Netanyahu'nun iddialarına cevap yetiştirmeye çalışırken asıl gerçeği gözden kaçırıyor:

İsrail askeri olarak başarısız oldu, Trump ise medya üzerinden hamle yapıyor.

•Kaos arttıkça, tehlikeli kararların gözden kaçırılması kolaylaşıyor.

◆ Onay Üretme:Tekrar edilerek normalleştirilen fikirler.

Bu yöntem, belirli fikirlerin sürekli tekrar edilerek alışılmış hâle getirilmesine ve dolayısıyla ilk başta şok edici gelen şeylerin zamanla kabullenilmesine dayanır.

◆ Nasıl işliyor?

•Birkaç ay önce Filistinlilerin zorla göç ettirilmesi kabul edilemez bir fikirken, şimdi sürekli tekrar edilerek medya tartışmalarına girmiş durumda.

•Konu yalnızca tekrar etmek değil, farklı kanallardan sürekli gündemde tutmak:

•ABD yetkililerinin açıklamaları

•İsrail tehditleri

•Basına sızdırılan "gizli" planlar

•"Bağımsız" analizler

•Uluslararası kuruluşların açıklamaları

•Aynı taktik, Irak işgalinden önce kitle imha silahları bahanesiyle kullanılmıştı. Yalan olduğu bilinmesine rağmen medyada sürekli tekrarlandığı için savaşa gerekçe haline gelmişti.

◆ Sonuç?

•Zorla göç ettirme, tamamen reddedilen bir fikir olmaktan çıkıp, "gündemde olan bir seçenek" haline geliyor.

•Tartışmanın ekseni "Bu mümkün mü?" noktasından "Bunu en iyi nasıl yapabiliriz?" noktasına kaydırılıyor.

◆ Sonuç: Bu çok tehlikeli bir strateji, ama panik değil, kararlı bir duruş gerektiriyor.

◆ Asıl tehlike Trump ve Netanyahu'nun planları değil, insanların bu planları mümkün görebilmeleri.

◆ Yapılması gereken şey sadece planı reddetmek değil, onu tartışmaya bile açmamak.

◆ Medya manipülasyonlarına kapılmadan gerçeğe odaklanmak: Bütün bunlar, İsrail'in askeri başarısızlığını gizlemek ve sahte politik baskılar oluşturmak için yapılan taktiksel bir hamledir."

¹²⁰ Bkz. SHEINBAUM, Claudia, Teyit-10.02.2025, "Meksika'dan ABD'ye Tokat Gibi Yanıt, <https://teyit.org/analiz/meksika-devlet-baskani-sheinbaumun-trumpi-hedef-aldigi-metin-gercek-mi> (ET: 13.02.2025).

5. FİLİSTİNLİLERİN ZORLA YER DEĞİŞTİRİLMESİ VE ULUSLARARASI HUKUK

ABD Başkanı Donald Trump'ın Gazze'ye ilişkin son açıklamaları, Filistinlilerin komşu ülkelere taşınmasını içeren bir planı gündeme getirmiştir. Bu öneri, uluslararası hukuk açısından ciddi tartışmalara yol açmıştır. Zorla yer değiştirme (forced displacement), savaş hukuku ve insan hakları hukuku bağlamında ciddi ihlaller barındıran bir uygulama olup, uluslararası mahkemelerce insanlığa karşı suç ve savaş suçu kapsamında değerlendirilecektir.

5.1. Uluslararası Hukukta Zorla Yer Değiştirme

Zorla yer değiştirme, devletlerarası ve uluslararası insancıl hukuk tarafından yasaklanmıştır. Bu bağlamda, çeşitli hukuki belgeler ve mahkeme kararları, sivillerin zorla göç ettirilmesini insanlığa karşı suç ve savaş suçu olarak değerlendirmektedir.

5.1.1. 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokoller

- IV. Cenevre Sözleşmesi (Madde 49):¹²¹ İşgal altındaki topraklardaki nüfusun zorla yer değiştirilmesini kesin bir dille yasaklamaktadır. İşgalci devletin, korunan kişileri kendi topraklarına veya başka bir ülkeye sürgün etmesi hukuka aykırıdır.¹²²

- Ek Protokol I (Madde 85/4a):¹²³ Zorla yer değiştirmenin savaş suçu teşkil ettiğini belirtmektedir.

5.1.2. Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) Statüsü

1998 Roma Statüsü (Madde 7 ve 8):¹²⁴

Madde 7(1)(d): Zorla nüfus transferi, insanlığa karşı suç olarak tanımlanmıştır.

Madde 8(2)(b)(viii): İşgalci devletin kendi nüfusunu işgal altındaki bölgelere yerleştirmesi veya yerli nüfusu zorla başka bir bölgeye sürmesi, savaş suçu olarak tanımlanmıştır.¹²⁵

5.1.3. BM Güvenlik Konseyi ve Genel Kurulu Kararları

- BM Genel Kurulu 194 Sayılı Karar: Filistinli mültecilerin evlerine geri dönme hakkını tanımaktadır.¹²⁶

- BM Güvenlik Konseyi 242¹²⁷ ve 338¹²⁸ Sayılı Kararlar: İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesini ve bölgede kalıcı bir barışın sağlanmasını öngörmektedir.

5.2. İsrail-Filistin Bağlamında Zorla Yer Değiştirmenin Değerlendirilmesi

5.2.1. İsrail'in İşgal Altındaki Topraklardaki Politikaları

İsrail'in geçmişte Batı Şeria ve Gazze'de uyguladığı politikalar, uluslararası hukuk uzmanları tarafından "sistemik yer değiştirme" olarak değerlendirilmiştir.¹²⁹

¹²¹ Bkz. Geneva Convention (IV)-Fourth Geneva Convention (1949), https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.33_GC-IV-EN.pdf, (ET: 17.02.2025).

¹²² Bkz. ICRC Annual Report 2023-ICRC 2023, <https://www.icrc.org/en/report/icrc-annual-report-2023>, (ET: 17.02.2025).

¹²³ Bkz. BATUR YAMANER, Melike – ÖKTEM, Akif Emre – KURTDARCAN, Bleda – UZUN, Mehmet C. (Yayına Hazırlayanlar), 12 AĞUSTOS 1949 TARİHLİ CENEVRE SÖZLEŞMELERİ VE EK PROTOKOLLERİ, https://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/569_1.pdf, (ET: 17.02.2025).

¹²⁴ Bkz. Roma Statüsü, madde. 7-8, (ICC-Rome Statute, 1998), <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf>, (ET: 17.02.2025).

¹²⁵ Bkz. Annual Report of the International Criminal Court – 01 August 2023 to 31 July 2024 – (A/79/198) (ICC-2023), <https://www.un.org/unispal/document/annual-report-icc-19aug24/>, (ET: 17.02.2025).

¹²⁶ Bkz. 194 (III). Palestine -- Progress Report of the United Nations Mediator, (United Nations General Assembly Resolution 194), https://unsco.unmissions.org/sites/default/files/ga_res_1941948.pdf, (ET: 17.02.2025). Ayrıca bkz. The Right Of Return Of The Palestinian People, United Nations, New York, 1978, <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-210170/>, (ET: 17.02.2025); United Nations General Assembly Resolution 194, https://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_General_Assembly_Resolution_194 (Wikipedia), (ET: 17.02.2025).

¹²⁷ Bkz. UN Security Council Resolutions 242 (Resolution 242 (1967) / [adopted by the Security Council at its 1382nd meeting], of 22 November 1967), <https://digitallibrary.un.org/record/90717?v=pdf>, (ET: 17.02.2025).

¹²⁸ Bkz. UN Security Council Resolutions 338 (Resolution 338 (1973) / [adopted by the Security Council at its 1747th meeting], of 22 October 1973.), <https://digitallibrary.un.org/record/93466?v=pdf>, (ET: 17.02.2025).

¹²⁹ Bkz. UNOCHA-Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, "Displacement and Insecurity in Area C of the West Bank", https://unispal.un.org/pdfs/OCHA_AreaC-DisplacementInsecurity.pdf, (ET: 17.02.2025); Area C is Everything – NRC-Norwegian

- İsrail'in Batı Şeria'da Yahudi yerleşim birimleri inşa etmesi, Filistinlilerin zorla göç ettirilmesine yol açmış ve bu durum UCM tarafından savaş suçu olarak soruşturulmaktadır¹³⁰.
- Gazze'nin abluka altında tutulması, Filistinlilerin yerlerinden edilmesine yönelik bir dolaylı baskı unsuru olarak görülmektedir¹³¹.

5.2.2. Trump'ın Zorla Yer Değiştirme Önerisi ve Hukuki Sonuçları

BM ve uluslararası toplumun tepkisi, bu tür bir nüfus transferinin uluslararası barış ve güvenliğe ciddi zarar vereceğini vurgulamaktadır¹³².

Bu bilgiler çerçevesinde; Filistinlilerin zorla üçüncü ülkelere taşınması, etnik temizlik olarak nitelendirilebilecek bir uygulama olup, uluslararası mahkemelerce insanlığa karşı suç kapsamında değerlendirilebilir. Nitekim Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yetkisi, bu tür bir zorla göç sürecini yargılayabilecek durumda olup, İsrail veya ABD'li yetkililer hakkında soruşturma açabilir.

Değerlendirme: Uluslararası Hukukun Rolü ve Olası Gelişmeler

ABD'nin ve İsrail'in bu tür bir planı uygulamaya koyması, uluslararası hukuk ihlali anlamına gelecek ve geniş çaplı diplomatik ve hukuki sonuçlar doğuracaktır. Bu bağlamda:

- BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi, olası nüfus transferini kınayan kararlar alabilir; hatta fiilen zor da olsa BM Güvenlik Konseyi müdahale edebilir.
- Uluslararası Ceza Mahkemesi, İsrail veya ABD'li yetkililere karşı soruşturma açabilir.
- Bölge ülkeleri ve uluslararası toplum, Filistinlilerin yerinde kalma hakkını destekleyen politikalar geliştirebilir.

Sonuç olarak, Trump'ın önerdiği nüfus transferi, uluslararası hukuk açısından açık bir ihlal teşkil etmekte olup, uygulanması halinde insanlığa karşı suç ve savaş suçu olarak değerlendirilecektir. Bu durum, İsrail-Filistin çatışmasını daha da derinleştirecek ve bölgesel istikrarsızlığı artıracaktır.

6. SONUÇ

15 Ocak 2025'te Hamas ve İsrail Arasında İmzalanan Ateşkes Anlaşması, bölgedeki çatışmaların sona erdirilmesine yönelik önemli adımlar atılmasını sağlamış olsa da anlaşmanın kalıcı barışa dönüşmesi için hala birçok zorluk bulunmaktadır. Taraflar arasındaki güvensizlik, Filistin'deki iç bölünmeler ve bölgesel dinamikler, sürecin kırılma noktasına yaklaşmakta ve bu bağlamda uluslararası camianın daha etkili bir rol alması gerektiği bir döneme gelmiştir. Anlaşmanın uygulanabilirliği, tarafların taahhütlerine bağlı kalması, diplomatik sürecin daha kapsamlı hale getirilmesi ve uluslararası denetim mekanizmalarının etkinliği gibi unsurların önem kazanacağı bir süreçtir. Bu noktada, uluslararası sistemin zaafı, olumlu yönleri ve geliştirilmesi gereken alanlar üzerine bir değerlendirme yapmak gerekmektedir.

Uluslararası Mevcut Sistemin Tespiti ve Zaafı

Mevcut uluslararası sistem, özellikle BM ve uluslararası hukuk mekanizmaları, Hamas-İsrail ateşkesi gibi karmaşık çatışmalarda genellikle sınırlı bir etki alanına sahiptir. Bu durum, uluslararası toplumun her iki taraf üzerinde eşit baskı kuramaması ve özellikle İsrail'in uluslararası anlaşmalara sadık kalmamasından kaynaklanmaktadır. BM'nin çatışma sonrası barış inşa süreçlerinde daha etkin bir rol üstlenmesi gerektiği bir dönemde, sistemin bazı zaafı da öne çıkmaktadır.

1. Baskı ve Denetim Eksiklikleri: Uluslararası mekanizmaların çatışma sonrası ateşkeslerin izlenmesi ve uygulanmasını garanti altına alma noktasında yeterli baskıyı kuramaması, anlaşmaların sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. BM ve diğer uluslararası aktörlerin, ateşkeslerin yalnızca

Refugee Council, "Area C is Everything", <https://www.nrc.no/globalassets/pdf/reports/area-c-is-everything/area-c-is-everything-v2.pdf>, (ET: 17.02.2025); European Commission (European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations 28 Oca 2025), "Palestine", https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/where/middle-east-and-northern-africa/palestine_en, (ET: 17.02.2025).

¹³⁰ Bkz. ICC REPORT-2024 (21 November 2024) , <https://www.icc-cpi.int/news/situation-state-palestine-icc-pre-trial-chamber-i-rejects-state-israels-challenges>, (ET: 17.02.2025).

¹³¹ Bkz. ICC REPORT-2024.

¹³² Bkz. The New York Times, "What International Law Says About Trump's Proposal to Remove Palestinians From Gaza", 11.01.2025, <https://www.nytimes.com/2025/02/11/world/middleeast/international-law-trump-gaza.html>, (ET: 17.02.2025); Anadolu Ajansı, "UN Opposes Trump's Proposal To Relocate Palestinians Outside Gaza, 27.01.2025, <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/un-opposes-trumps-proposal-to-relocate-palestinians-outside-gaza/3463931>, (ET: 17.02.2025).

imzalanmasından sonra değil, aynı zamanda sürekliliğini sağlamak adına daha fazla denetim ve baskı yapması gerekmektedir.

2. Çifte Standartlar ve Duyarsızlık: Çatışmaların uluslararası hukuk çerçevesinde ele alınmasında, bazen taraflara yönelik çifte standartların uygulanması da bir başka zafiyet yaratmaktadır. Uluslararası hukukun gerekliliği doğrultusunda insancıl hukuk ihlallerine karşı tüm taraflara eşit bir tutum sergilenmemesi, çatışmaların çözülmesini zorlaştırmaktadır.

Olumlu Yönler ve Uluslararası Sistemin Potansiyeli

Bununla birlikte, uluslararası sistemin bu tür süreçlere müdahil olma kapasitesi hala önemli bir rol oynamaktadır. Diplomatik ve ekonomik yaptırımlar, barış görüşmeleri ve arabuluculuk gibi araçlar, başarılı ateşkeslerin sağlanmasında etkili olmuştur. Örneğin, BM'nin barış gücü operasyonları, geçmişte birçok çatışma bölgesinde kalıcı barışa katkı sağlamıştır. Ayrıca, uluslararası organizasyonların (Arap Birliği, İİT, AB vb.) arabuluculuğuyla bazı olumlu gelişmeler kaydedilmiştir. Bu anlamda, uluslararası aktörlerin birlikte ve koordineli olarak hareket etmesi, sürecin başarılı olmasına katkı sağlayabilir.

Öneriler

Uluslararası sistemin mevcut zaafalarını aşabilmek için birkaç öneri şu şekilde sıralanabilir:

1. Uluslararası Hukuk ve Denetim Mekanizmalarının Güçlendirilmesi: Uluslararası toplumun, ateşkese dayalı anlaşmaların izlenmesini ve uygulanmasını sağlamak için daha güçlü denetim mekanizmaları kurması gerekmektedir. Uluslararası Adalet Divanı ve BM Güvenlik Konseyi; uluslararası hukukun etkin uygulanmasına yönelik olarak daha aktif hareket etmelidirler.
2. Çatışan Taraflara Eşit Mesafe: Uluslararası aktörlerin, çatışan taraflara karşı daha tarafsız ve adil bir tutum sergilemesi, güven oluşturma açısından önemlidir ki, bu husus, ateşkes anlaşmalarının daha sürdürülebilir hale gelmesine olanak tanıyacaktır. Ayrıca, insancıl hukuk ihlallerine karşı adil ve eşit uygulamalar sağlanmalıdır.
3. Bölgesel İşbirliklerinin Artırılması: Bölgesel aktörlerin, özellikle Arap Birliği, İİT, AB, Türkiye, Mısır ve İran gibi güçlerin, barış sürecine daha fazla dahil edilmesi, çözüm için kritik öneme sahiptir. Bu aktörlerin barışçıl diplomasiye katkı sağlaması, bölgesel istikrarın artırılmasına yardımcı olabilir.
4. Uzun Vadeli Stratejik Görüşmeler: Anlaşmaların sürdürülebilirliğini sağlamak için Taraflar arasındaki müzakereler sürekli hale getirilmeli ve kapsamlı barış görüşmeleri başlatılmalıdır. Filistin'in bağımsızlık talebi, İsrail'in güvenlik endişeleri ve bölgesel güç dengeleri gibi meseleler, uzun vadeli barışın temellerini atacak şekilde ele alınmalıdır.
5. İnsani Yardımların Sürekliliği: Gazze ve Filistin'deki insani durum göz önünde bulundurularak, ateşkesin kalıcı hale gelmesi için insani yardımların sürekliliği sağlanmalı ve sivil halkın güvenliği sağlanmalıdır. Bu husus, ateşkesin halk nezdinde ciddiye alınması ve desteklenmesi bağlamında kritik bir faktördür.

15 Ocak 2025 Hamas-İsrail Anlaşması, hukuki açıdan uluslararası insancıl hukuk, BM hukuku ve tarafların iç hukukları bağlamında önemli etkiler doğurmaktadır. Anlaşmanın uygulanması, hukuki bağlamda bazı belirsizlikler içerirken, özellikle ateşkesin sürdürülebilirliği ve rehinelere serbest bırakılması gibi konuların uluslararası hukuka uygunluğu hala tartışma konusudur. Bu çerçevede, uluslararası camianın, hukuk mekanizmalarını etkin şekilde kullanarak tarafları anlaşmaya bağlı kalmaya teşvik etmesi gerekmektedir. Belirttiğimiz gibi özellikle taraflar arasındaki güvensizlik, Filistin'deki iç bölünmeler ve bölgesel dinamikler sürecin kırılganlığını artırmaktadır. Bu bağlamda, uluslararası toplumun sürecin devamlılığını sağlamak için daha aktif bir rol üstlenmesi gerekmektedir. Anlaşmanın uzun vadeli bir barışa dönüşmesi için tarafların taahhütlerine bağlı kalması ve diplomatik sürecin daha kapsamlı hale getirilmesi hayati önem taşımaktadır. Bu nedenle, uluslararası toplumun, üçüncü taraf devletlerin yükümlülüklerini denetlemek için daha etkin mekanizmalar oluşturmaları gerekmektedir.

Söz konusu Anlaşma, tarafların uzun vadeli stratejik hedefleri bağlamında değerlendirildiğinde, kalıcı barış için henüz yeterli bir zemin oluşturmamaktadır. İsrail'in "Vaad Edilmiş Topraklar" hedefinden

vazgeçmemesi¹³³ ve Filistin'in "Tam Bağımsızlık" talebini sürdürmesi¹³⁴, anlaşmanın sürdürülebilirliğini zorlaştırmaktadır¹³⁵. Uzun vadede, uluslararası baskı ve taraflar arasındaki müzakereler, Filistin'in devletleşme süreci ve bölgedeki güç dengeleri açısından belirleyici olacaktır.

Sonuç olarak, 15 Ocak 2025'te imzalanan Hamas-İsrail Ateşkes Anlaşması, tarafların diplomatik çözüm arayışlarını ve uluslararası toplumun barış çabalarını yansıtan önemli bir gelişmedir. Anlaşma, hukuki açıdan insancıl hukuk normlarına dayansa da siyasi açıdan uygulanabilirliği konusunda önemli belirsizlikler barındırmaktadır ve şimdiye kadarki uyguladığı politikalar ve tavırlar göz önüne alındığında İsrail'in ateşkesi ihlal etme olasılığı kuvvetle muhtemeldir.

REFERENCES

- 15 OCAK 2025 2025 TARİHLİ HAMAS-İSRAİL ANTLAŞMA metni için bkz. <https://www.haber7.com/dunya/haber/3496571-iste-17-maddelik-hamas-israil-ateskes-anlasmasin-tam-metni>, ET: 16.01.2025.
- ABBASOV, Seymur-MURAT Ercan, "Tarihsel Perspektif Bağlamında, Siyonizm İdeolojisinin İsrail ile Filistin Arasında Yaşanan Çatışmalara Temel Etkileri", *Anadolu Strateji Dergisi*, 6.1 (2024), s. 15-28.
- ABİDOĞLU, İsa, "Kolektif Hafızanın Karanlık Yüzü: İsrail'in Filistin Sorunu Karşısındaki Mağduriyet Siyaseti", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11.Özel Sayı (2025), s. 537-556.
- ACAR, Özlem, "Hizbullah-İsrail Savaşı Lübnan'a Ne Getirir?", *Fikir Turu*, 26 Eylül 2024, <https://fikirturu.com/jeo-politika/hizbullah-israil-savasi-lubnana-ne/>, ET: 05.02.2025.
- AKÇAPA, Mevlüt, (2021), "Arap Baharı Öncesi Filistin'in İçsel Dinamikleri Bağlamında Türkiye'nin Filistin Meselesine Yaklaşımı", *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi*, 4(1), s. 33-45.
- AKIL, Abdülkadir, *Türkiye Penceresinden Uluslararası İnsani Müdahale, Koruma Sorumluluğu, Self-Determinasyon: Kaygılar, Ümitler, Kâtip Yayınevi, İstanbul. 2023.*
- Alarabiya News-5 Şubat 2025, <https://english.alarabiya.net/News/saudi-arabia/2025/02/05/saudi-arabia-stands-firm-no-ties-with-israel-without-palestinian-state>, (ET: 05.02.2025).
- ALKAHLUT, Khalil Ramzi- BİÇEROĞLU, Ekrem, "İsrail Ordusundan Gazze'de "Taktiksel Ateşkes" İddiası", 16.06.2024, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-ordusundan-gazgede-taktiksel-ateskes-iddiasi/3251516>, ET: 05.10.2024.
- AMNESTY INTERNATIONAL REPORT 2022/23, https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Rapor/EN_2022-23%20AnnualReport.pdf, (ET: 02.02.2025).
- Anadolu Ajansı, "UN Opposes Trump's Proposal To Relocate Palestinians Outside Gaza, 27.01.2025, <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/un-opposes-trumps-proposal-to-relocate-palestinians-outside-gaza/3463931>, (ET: 17.02.2025).
- Annual Report of the International Criminal Court – 01 August 2023 to 31 July 2024 – (A/79/198) (ICC-2023), <https://www.un.org/unispal/document/annual-report-icc-19aug24/>, (ET: 17.02.2025).
- ARAL, Berdal, "Bitmeyen İhanet: Emperyalizmin Gölgesinde Filistin Sorunu ve Uluslararası Hukuk." *İsrailiyat*, 6 (2019), s. 98-125.
- ARAL, Berdal, "Uluslararası Hukuk Bağlamında Birleşmiş Milletler'in Batı ve Doğu Kudüs' ün İsrail Tarafından İşgaline Yönelik Tutumu", *Journal of Islamicjerusalem Studies*, 23.1 (2023): 1-18.
- Area C is Everything – NRC-Norwegian Refugee Council, "Area C is Everything", <https://www.nrc.no/globalassets/pdf/reports/area-c-is-everything/area-c-is-everything-v2.pdf>, (ET: 17.02.2025).

¹³³ Bu konuda geniş bilgi için bkz. ÖZKOÇ, Özge. "İsrail'in Batı Şeria'daki Yerleşimci Politikası ve ABD'nin Filistin Sorununa İlişkin Barış Girişimleri: İki Devletli Çözüm Hâlâ Mümkün Mü?." *Gazi Akademik Bakış* 15.29 (2021): 311-336.

¹³⁴ Karşılıklı talepler hakkında geniş bilgi için bkz. DABAN, Cihan. "Çatışma Analizi Kapsamında İsrail-Filistin Sorunu: Taraflar, Talepler ve Çözüm Analizi." *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 23.4 (2024): 1625-1648.

¹³⁵ Bkz. METİN, Abdullah. "Filistin'de İki Devletli Çözümün Önündeki Engeller ve Bir Çözüm Önerisi." *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 14.4 (2024): 946-978.

- Arms Trade Treaty-2013, <https://www.cervenykriz.eu/files/files/cz/509/2013-att-arms-trade-treaty-icrc-eng.pdf>, (ET: 02.02.2025).
- ARPACI, Işıl, "Necmettin Erbakan ve Ruhullah Humeyni Açısından Filistin Sorunu", *Filistin Araştırmaları Dergisi* 15 (2024): 31-62.
- ATABEY, Figen, "Birinci Dünya Savaşı'nda Filistin-Suriye Cephesi'ne İlişkin Belgeler Işığında Genel Bir Değerlendirme", *Atatürk Yolu Dergisi*, 66 (2020): 63-90.
- ATUN, Üyesi Yurdagül-ATA Atun, "Türkiye-Filistin İlişkilerindeki Dengesizlik", *TURAN: Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 10.40 (2018): 11.
- AYATA, Ali, "Filistin Sorunu Özelinde Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Politikası", *Anadolu Strateji Dergisi*, 6(1), 2024, s. 37-46.
- AYHAN, Veysel, "Hamis: Filistin Direnişinde Politik İslam", *Ortadoğu Etütleri*, 2009, 1.1: 101-136.
- BARLAS, Burhan, "Çatışma Çözümünde Üçüncü Tarafların Zafiyeti: Rusya-Ukrayna Savaşı Örneği", *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 11(2), 186, 224, s. 186-224.
- BATUR YAMANER, Melike – ÖKTEM, Akif Emre – KURTDARCAN, Bleda – UZUN, Mehmet C. (Yayına Hazırlayanlar), 12 AĞUSTOS 1949 TARİHLİ CENEVRE SÖZLEŞMELERİ VE EK PROTOKOLLERİ, https://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/569_1.pdf, (ET: 17.02.2025).
- BAYRAKTAR, Bora, "Türk Dış Politikası'nda Filistin Sorunu: 1990'lardan 2010'lara", *Gazi Akademik Bakış*, 12.24 (2019), s. 19-44.
- BBC 15 Ocak 2025, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cgly90xr3ryo>, (ET: 02.02.2025).
- CANKARA, Pınar Özden-CANKARA, Yavuz, "2000'lerde Filistin'de Meşru Temsilcilik Tartışmaları: Hamas İle El-Fetih Arasındaki Rekabet", *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2020, 11.21: 469-503;
- CANLI, Emine, "İsrail-Filistin Çatışması ve Adlandırma Sorunu: Felsefi Bir İnceleme", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11.Özel Sayı (2025), s. 557-571.
- CARON, David D., "The ILC articles on State responsibility: The paradoxical relationship between form and authority." *American Journal of International Law*, 96.4, 2002, s. 857-873.
- Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri-ICRC, 1949 (Metin için bkz. https://insanhaklariizleme.org/vt/yayin_view.php?editid1=485, ET: 01.02.2025).
- CİN, Halil, "Filistin Topraklarının Osmanlı Dönemindeki Hukukî Statüsü ve Yahudilere Karşı Alınan Tedbirler", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2.2 (1989), s. 17-68.
- COHEN, Raphael S., "Why the Oct. 7 Attack Wasn't Israel's 9/11", Nov 13, 2023, <https://www.rand.org/pubs/commentary/2023/11/why-the-oct-7-attack-wasnt-israels-9-11.html>, ET: 01.02.2025.
- Country Reports on Human Rights Practices-2023- (U.S. State Department, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor), <https://www.state.gov/reports/2023-country-reports-on-human-rights-practices/>, (ET: 02.02.2025).
- ÇINKARA, Gökhan, "Filistin'de İslami Hareketin Siyasallaşması: Hamas (1946-2024)", *Ombudsman Akademik*, ÖZEL SAYI 2 (GAZZE), (2024), s. 163-194.
- DEMİRALP, Oğuz, "Filistin Sorunu ve Uluslararası Yargı", *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, 25 (2024), s. 17-26.
- DEMİREL, Naim, BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Barışın Korunması, *İstanbul Derin Yayıncılık*, 2013.
- DEMİREL, Naim. "Uluslararası Hukukta İnsani Müdahale ve Hukuki Meşruiyet Sorunu." *FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 1 (2013): 152-172;
- DINSTEIN, Yoram, *The Conduct of Hostilities Under The Law of International Armed Conflict*, Cambridge University Press, 2022.
- DOĞANER, Aydın, "İsrail, Önce Hizbullah'ı Vurdu, Sonra Lübnan'a Girdi, Kolay Çıkmayacak", *Yetkin Report*, 01 Ekim 2024, <https://yetkinreport.com/2024/10/01/israil-once-hizbullahi-vurdu-sonra-lubnana-girdi-kolay-cikmayacak/>, ET: 05.02.2025.
- DÖNMEZ, Suat, "Güvenliğin Dönüşümü Kapsamında Özel Askerî Güvenlik Şirketleri", *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 22.4 (2023), s. 1424-1445.
- EBU ŞAKRA, İyad, "Artan İsrail saldırılarının gölgesinde Hizbullah nereye gidiyor?", *Independent Türkçe*, 23 Eylül 2024, <https://www.indyturk.com/node/745596/d%C3%BCnyadan-sesler/artan-i%C3%87srail-sald%C4%B1r%C4%B1lar%C4%B1n%C4%B1n-g%C3%B6lgesinde-hizbullah-nereye-gidiyor>, ET: 02.02.2025.

- EMİŞEN, Zeynep Nisa-CANKARA, Pınar Özden, "Netanyahu Sonrası Bennett Hükümeti: Yapısal Krizler ve Türkiye İle Değişen İlişkiler", *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 2023, 8.16: 36-53;
- ERCAN, Ümit, "Güvenlik Faaliyetlerinde Özelleştirme: Paralı Askerler Mi? Özel Askeri Birlikler mi?", *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 5.1 (2014), s. 51-67.
- ERMİŞ, Seda-ERDEN KAYA, Emine, "İsrail ve Filistin Çatışmalarında Soykırım İddiaları Üzerine Tarihsel Bir İnceleme", *Anadolu Strateji Dergisi*, 6.2 (2024), s. 195-219.
- ERTOSUN, Erkan, "Türkiye'nin Filistin Politikasında ABD ya da AB Çizgisi: Güvenlik Etkeninin Belirleyiciliği", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 28 (2011), s. 57-88.
- EU Commission Work Programme-2023 (EU Commission, 2023), https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/strategy-documents/commission-work-programme/commission-work-programme-2023_en, (ET: 02.02.2025).
- European Commission (European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations 28 Oca 2025), "Palestine", https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/where/middle-east-and-northern-africa/palestine_en, (ET: 17.02.2025).
- Fourth Geneva Convention (1949), https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.33_GC-IV-EN.pdf, (ET: 01.02.2025).
- GADDIS, Jhon Lewis, *The Cold War a New History*, The Penguin Press, 2005.
- GENEŞ, Melda-TAYDAŞ, Onur, "Dezenformasyon ile Algı Yaratmak ve Bilgi Kontrolü: İsrail-Filistin Savaşı Örneği", *İletişim ve Diplomasi*, 12 (2024), s. 5-24.
- Gül, Hasan. "Filistin Sorununun Temel Nedenleri", *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 6.2 (2018), s. 13-22.
- HAMDY, Zehra (2024), "Religious Nationalism in The Israel-Palestine Conflict: Examining The Role of Religion", *The American Journal of Political Science Law and Criminology*, Vol. 6 No. 07 (2024), Volume 06 Issue 07, s. 4-7.
- HAWWA, Muna, "Trump Ne Yapmak İstiyor? Sis ve Ayna Teorisi", *Hikmet Akademisi-13 Şubat 2025*, <https://www.hikmetakademisi.com/Article/745-muna-hawwa/trump-ne-yapmak-istiyor>, (ET: 13.02.2025).
- HÜR, Gül, "İsrail-Hizbullah Çatışmasının Köşe Taşları", *Doğruluk Payı*, 10 Ekim 2024, <https://www.dogrulukpayi.com/zaman-tuneli/nedir-bu-isin-evveli-israil-hizbullah-catismasinin-kose-taslari>, (ET: 02.02.2025).
- ICC REPORT-2024 (21 November 2024), <https://www.icc-cpi.int/news/situation-state-palestine-icc-pre-trial-chamber-i-rejects-state-israels-challenges>, (ET: 17.02.2025).
- ICC Rome Statute-1998 <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf>, (ET: 01.02.2025).
- ICCPR-International Covenant on Civil and Political Rights (Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme), 1966/1976, <https://www.ohchr.org/sites/default/files/ccpr.pdf>, (ET: 01.02.2025).
- ICJ REPORT-2024 (Annual Report of the International Court of Justice – 1 August 2023–31 July 2024 – (A/79/4)) , <https://www.un.org/unispal/document/annual-report-of-the-icj-09aug24/>, (ET: 17.02.2025).
- ICJ, International Court of Justice Advisory Opinion Finds Israel's Construction of Wall 'Contrary to International Law', 2004 (ET: 01.02.2025).
- ICJ's 2024 South Africa-Israel Case, <https://www.icj-cij.org/node/204091>, (ET: 01.02.2025).
- ICRC 2001 report, [https://www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/en/assets/files/other/georgia_special_report\[1\].pdf](https://www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/en/assets/files/other/georgia_special_report[1].pdf), (ET: 01.02.2025).
- ICRC (Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War- Savaş Zamanında Sivil Kişilerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi) 1949 (ET: 01.02.2025).
- ICRC Annual Report, 2022, <https://www.icrc.org/en/document/annual-report-2022>, (ET: 01.02.2025).
- ICRC Annual Report, 2023, <https://www.icrc.org/en/report/icrc-annual-report-2023>, (ET: 01.02.2025).
- ILC Articles on State Responsibility, 2001), https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf (ET: 02.02.2025).
- Independent Türkçe, "Almanya Aleyhine 'Filistin'de Soykırıma Ortak Olduğu' Gereğiyle Açılan Dava UAD'da Başladı", *Independent Türkçe*, 8 Nisan 2024,

<https://www.indyturk.com/node/713886/d%C3%BCnya/almanya-aleyhine-filistinde-soyk%C4%B1r%C4%B1ma-ortak-oldu%C4%9Fu-gerek%C3%A7esiyle-a%C3%A7%C4%B1lan-dava-uadda>, ET: 03.02.2025.

- Bibliyografya**
- International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR), 1966), <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>, ET: 01.02.2025).
- International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR, 1966), <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>, ET: 01.02.2025).
- International Law Commission Report, A/56/10 August 2001, https://casebook.icrc.org/case-study/international-law-commission-articles-state-responsibility?afd_azwaf_tok=eyJhbGciOiJSUzI1NiJ9.eYJhdWQiOiJjYXNlYm9vay5pY3JlLm9yZyIsImV4cCI6MTc1Mjc1NTQzMDE1OTg1MDA0NDY0NjE2YTQzZWZkZXNjbGljaXkiLCJpdCBlZodDlhVGJDZTINZHUHFUCXVwakkkSk8zNE12dE1mYUtWklRUGx2TSJ9fQ.UjAWQPpfDU3MRU07adqHLtskrKOQUINTTsSL81WRPYPdluxHLELoVcx1sFRHeLe8wbho_QROFhgSuZtRsio2oIGLEqfyQ5-HrVhhJsbcY3OKypfpZA6nTMcqXUTOWhr6safOFyrThB1gvn23hRFICERlsT7Z50zuAgxu3R4QCZSCUBKglNvzug7OzbUmil9ILXstploiAw49_PKabU7NwdXHVCUNIZuf9WPBTvc6JUJQKiCaPmm8gs_TYKMKW6UjMaMWQQoIGYaWLFSRNSOQ7jfcmSSir_An-zDaHIF2_rHnWrQuYTXy6UIx1zyE5EPLMU-ut9np0yKSMEcfog.WF3obl2IDtgvmFRqvDYkd5S, ET: 02.01.2025.
- İLBAS, Serdal, "Filistin Sorununda İki Devletli Çözüm Yaklaşımının Çöküşü", *Toplum Ekonomi ve Yönetim Dergisi* 4.2 (2023), s. 197-213.
- İLBAS, Serdal, "Özel Askeri Şirketler Üzerine Bir İnceleme", *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 6.2 (2023), s. 554-565.
- İLBAS, Serdal. "İsrail'de Yahudi Radikal Grupların Filistin Sorununa Etkisi" (2024), Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, PhD., 2024.
- KADERLİ, Damla Taşdemir, "İsrail'in Filistinli Liderlere Yönelik Suikast Politikasının Filistin Direnişine Etkileri." *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11.Özel Sayı (2025), s. 457-476.
- KARAKÖSE, Hasan, "Filistin ve Kudüs Meselesine Genel Bir Bakış (XIX. Yüzyıl Ortasından XX. Yüzyıl Ortalarına Kadar)" *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4.2 (2018), s. 150-165.
- KATMAN, Filiz, "2006 Seçimleriyle HAMAS'ın Filistin İçinde Değişen Konumu (2006-2010)", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2018, 14.28: 127-156;
- KAYA, Mehmet, "Türk-İsrail İlişkileri ve Filistin", *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (BUSBED)*, 9.18 (2019), s. 1043-1065.
- KIZILAY, Şeyma, "İsrail-Hamas Denkleminde Lübnan", *Dünya Siyaseti*, 11 Mart 2024, <https://dunyasiyaseti.com/icerik/israil-hamas-denkleminde-lubnan.html>, ET: 02.02.2025.
- KIŞI, Erden, "1948'den Bugüne, Tarihi ve Siyasi Yönleri ile İsrail-Filistin Sorunu", *Anlabilm MTÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 3.1 (2023), s. 262-274.
- KODAMAN, Timuçin-SARAÇ, Esme, " Hamas (Hareket-ül Mukavemet-ul İslamiye-İslami Direniş Hareketi) ", *Akademik Orta Doğ u*, 2006, 1.1: 177-197.
- KÖKMEN, Nihat, "İsrail-Hamas Savaşı ve Türkiye-ABD İlişkilerine Etkisi", 21 Kasım 2023, Edam, <https://edam.nih.gov.tr/dis-politika-ve-guvencilik/israil-hamas-savas-i-turkiye-abd-iliskilerine-etkisi>, ET: 02.02.2025.
- Meşe, Ertugrul, "Filistin Direnisinde Tarihcel Bir Aktör: Filistin Kurtulus Örgütü", *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 16.31 (2024), s. 474-492.
- MUCUK, Hüseyin-ÖZDEMİR, Hüseyin-ANİK Mehmet Aziz, "El-Aksa Tufanı Operasyonu ve Türkiye'de Kamuyunun Filistin Algısı", *Fikiryat Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 3.2 (2023), s. 101-118.
- MUTLU, Orç un, "Filistin Devlet i'nin Devlet lik Stat üsüne Dair Bir Değerlendirme", *Balkan Sosyal Bilimler Der gisi*. 2019, 8: 403-413.

- NORMAN, Julie M. , “ Hamas and Hezbollah: How They Are Different And Why They Might Cooperate Against Israel”, The Conversation, 17 Ekim 2023, <https://theconversation.com/hamas-and-hezbollah-how-they-are-different-and-why-they-might-cooperate-against-israel-215737>, ET: 02.02.2025.
- O'GRADY, Stefan, (2023), “If this is Israel’s 9/11, it must not fall into the Osama bin Laden trap”, Retrieved from <https://www.independent.co.uk/voices/israel-9-11-george-w-bush-hamas-palestiniansb2427181.html> in 10.08.2024. ET: 01.02.2025).
- OKUR, Hatice Duran, "Instagram’da Bireysel Direniş Taktikleri: Filistin Yanlısı Paylaşımlar Üzerinden Nitel İçerik Analizi", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11.Özel Sayı (2025), s. 54-73.
- ORUÇ, Saniye, “*Filistin halkının parçalanmışlığı: Hamas El-Fetih çatışması*”, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- ORUÇ, Saniye, *Filistin Halkının Parçalanmışlığı: Hamas El-Fetih Çatışması*, 2010, Master's Thesis, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul;
- ÖKE, Mim Kemal, "Osmanlı İmparatorluğu, Siyonizm ve Filistin Sorunu", *Marife*, 6.1 (2006), s. 261-270.
- ÖNAL, Tekin, "Sykes-Picot Antlaşması’ndan İsrail’in Kuruluşuna Kadar Filistin Meselesi." *Tarih Okulu Dergisi (TOD)-Journal of History School (JOHS)*, Yıl 13, Sayı XLIV, (2020), s. 246-265.
- ÖZALP, Osman, "Özel Güvenlik Ve Askeri Firmaların Uluslararası Hümaniter Hukuka Göre Statüsü Ve Montreaux Dokümanı Bağlamında Yeni Arayışlar", *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 67.1-2 (2009), s. 57-77.
- ÖZBAŞ, Mustafa, "Kuveykılar ve İsrail-Filistin Çatışması", *Oksident*, 6.1 (2024), s. 83-98.
- ÖZER, Çağlar, "Uluslararası Politika Açısından Filistin Sorunu", *Külliye, Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı Özel Sayısı* (2023), s. 582-605.
- ÖZTURANLI, Beyza. "Medyada Filistin İşgali ve Uluslararası İnsancıl Hukuk." *TRT Akademi* 9.20 (2024): 56-79.
- PELLET, Alain, "The ILC’s Articles on State Responsibility for Internationally Wrongful Acts and Related Texts." *The Law of International Responsibility*, Oxford University Press, Oxford, 2010, s. 75-94.
- PROTOCOL ADDITIONAL TO THE GENEVA CONVENTIONS OF 12 AUGUST 1949, AND RELATING TO THE PROTECTION OF VICTIMS OF INTERNATIONAL ARMED CONFLICTS (PROTOCOL I), OF 8 JUNE 1977, https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.34_AP-I-EN.pdf, ET: 01.02.2025).
- Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts- ARSIWA, 2001, (ILC, 2001), https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf, (ET: 02.02.2025).
- ROBERTS, Adam and GUELFF, Richard, “Documents on the Laws of War”, 3rd ed., Oxford University Press, 765 pages, 2000, <https://international-review.icrc.org/sites/default/files/S1560775500105541a.pdf>, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/intlr82&div=99&id=&page=>, (ET: 02.01.2025).
- San Remo Manual (1994), <https://www.legal-tools.org/doc/118957/pdf/>, ET: 01.02.2025).
- SARI, Buğra, "Filistin Direnişinde Aşıl Tendonu: Hamas-Fetih Çatışması", *Yeni Fikir Dergisi*, 10.21 (2018), s. 23-39.
- SARIASLAN, Fatma, "İsrail-Filistin Sorunu ve Türkiye: Bir Denge Siyaseti", *Filistin Araştırmaları Dergisi*, 6 (2019), s. 1-32.
- SASSÒLI, Marco, *International Humanitarian Law: Rules, Controversies, and Solutions to Problems Arising in Warfare*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham: 2019, pp. 720.
- SCHINDLER, Dietrich, 1979, “The different types of armed conflicts according to the Geneva Conventions and Protocols”, *RCADI*, Vol. 163, 1979-II, p. 131. The Correlates of War Project, About the Correlates of War Project, <https://correlatesofwar.org>, ET: 01.02.2025).
- SHEINBAUM, Claudia, Teyit-10.02.2025, “Meksika’dan ABD’ye Tokat Gibi Yanıt, <https://teyit.org/analiz/meksika-devlet-baskani-sheinbaumun-trumpi-hedef-aldigi-metin-gercek-mi> (ET: 13.02.2025).
- SHLAİM, Avi-WILLIAM, Roger Louis, eds. *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*. No. 36. Cambridge University Press, 2012.

- SÜER, Sançar Sefer, "Uluslararası Adalet Divanının İşgal Altındaki Filistin Topraklarında Duvar İnşasının Hukuki Sonuçları Konusundaki Danışma Görüşü", *Yasama Dergisi*, 14 (2010), s. 25-58.
- ŞENOCAK, Bünyamin, "Filistin Sorunu ve Türkiye'nin Ak Parti Hükümetleri Dönemindeki Filistin Politikası", İstanbul Ticaret Üniversitesi YL Tezi (2016).
- TANGÖR, Burak-Haldun Yalçınkaya, "Güvenlik Yönetişimi Çerçevesinde Özel Askeri Şirketler", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 7.25 (2010), s. 127-154.
- TAŞDEMİR, Fatma, "İsrail-Filistin Sorununun Selfdeterminasyon Hakkı Çerçevesinde Analizi", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2.2 (2000), s. 209-226.
- TEKİN, Fatih, "Siyonizmden Günümüze Filistin Meselesi: İşgal, Direniş ve Müzakere", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11.Özel Sayı (2025), s. 1-20.
- The New York Times, "What International Law Says About Trump's Proposal to Remove Palestinians From Gaza", 11.01.2025, <https://www.nytimes.com/2025/02/11/world/middleeast/international-law-trump-gaza.html>, (ET: 17.02.2025).
- The Right Of Return Of The Palestinian People, United Nations, New York, 1978, <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-210170/>, (ET: 17.02.2025).
- TOPAL, Ahmet Hamdi, "27 Aralık 2008-18 Ocak 2009 Gazze Saldırısı ve Uluslararası Ceza Hukuku", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12.1 (2008), s. 1091-1112.
- TOPAL, Ahmet Hamdi, "Uluslararası Ceza Mahkemesinin Mavi Marmara Kararı ve Kararın Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 21.2 (2015), s. 481-508.
- TOPAL, Ahmet Hamdi, "Uluslararası Terörizm ve Uluslararası Ceza Mahkemesi", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 03 (2005), s. 77-92.
- TOPUZ, Zuhul Çalık, "Çatışma Çarkı Çözümlemesi Ekseninde Filistin-İsrail Sorunu", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 7.2 (2023), s. 291-320.
- TOPUZ, Zuhul Çalık-Mohammad Arafat, "Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarının Filistin-İsrail Barış Sürecine Etkisi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 78.2 (2023), s. 357-380.
- Türk Kızılayı: "Türkiye Gazze'ye En Çok İnsani Yardım Ulaştıran Ülke Oldu", (10/04/2024), <https://www.kizilay.org.tr/Haber/KurumsalHaberDetay/7669>, (ET: 02.02.2025).
- UDHR-Universal Declaration of Human Rights-İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 1948, <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>, (ET: 01.02.2025).
- ULUTAŞ, Ufuk-SALAYMEH, Bilal, "HAMAS'ın Yeni Siyaset Belgesi", *SETA Perspektif*, 2017, 173: 1-5.
- UMAR, Ömer Osman- YENİSU, Melek, "Paris Barış Konferansı'nda Yahudiler ve Filistin", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32.2 (2022), s. 835-845.
- UN Charter, 1945.
- UN General Assembly Resolutions-2013 (UNGA), 2013, <https://research.un.org/en/docs/ga/quick/regular/68#s-lg-box-2722978>, (ET: 02.02.2025).
- UN International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries-UN,1989, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-against-recruitment-use-financing-and>, (ET: 02.02.2025).
- UN Security Council Resolutions 242 (Resolution 242 (1967) / [adopted by the Security Council at its 1382nd meeting], of 22 November 1967), <https://digitallibrary.un.org/record/90717?v=pdf>, (ET: 17.02.2025).
- UN Security Council Resolutions 338 (Resolution 338 (1973) / [adopted by the Security Council at its 1747th meeting], of 22 October 1973.), <https://digitallibrary.un.org/record/93466?v=pdf>, (ET: 17.02.2025).
- UNHCR Global Report, 2018, <https://www.unhcr.org/sites/default/files/legacy-pdf/5e4ff98f7.pdf> (ET: 01.02.2025).
- UNHRC, 2011, <https://reliefweb.int/report/world/unhcr-global-report-2011>, (ET: 01.02.2025).
- United Nations General Assembly Resolution 194, https://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_General_Assembly_Resolution_194 (Wikipedia), (ET: 17.02.2025).
- United Nations Mediator, Bkz. United Nations General Assembly Resolution 194, https://unsco.unmissions.org/sites/default/files/ga_res_1941948.pdf, (ET: 17.02.2025).

- Universal Declaration of Human Rights (1948), <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>, ET: 01.02.2025).
- UNOCHA-Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, "Displacement and Insecurity in Area C of the West Bank", https://unispa.un.org/pdfs/OCHA_AreaC-DisplacementInsecurity.pdf, (ET: 17.02.2025).
- UNSC 1860 (2009) Resolution, <https://digitallibrary.un.org/record/645525?v=pdf>, ET: 01.02.2025).
- UNSC-UN Security Council Resolution 2139, 2014, https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2139.pdf, (ET: 01.02.2025).
- UNSC-UN Security Council Resolution. 2334, 2016, <https://www.un.org/webcast/pdfs/SRES2334-2016.pdf>, (ET: 02.02.2025).
- UNSC-UN Security Council Resolution. 242, 1967, <https://digitallibrary.un.org/record/90717?v=pdf>, (ET: 02.02.2025).
- UNSC-UN Security Council Resolution. 242, 1973, <https://digitallibrary.un.org/record/93466?v=pdf>, (ET: 02.02.2025).
- Viyana Andlaşmalar Konvansiyonu-VAK (Vienna Convention on the Law of Treaties-VCLT) 1969.
- WATKIN, Kenneth, "Controlling the Use of Force: A Role for Human Rights Norms in Contemporary Armed Conflict", January 2004 ,American Journal of International Law, 98(1):1, s. 1-34, https://www.jstor.org/stable/pdf/3139252.pdf?casa_token=pJJSrKCLDVMAAAAA:a6M0dGO-XPxMyWyDhAbJYFfe5WCNtA7j-qex09Hw7ySh-2Ozf68dXVONtdffAtAAqzCej8a5IZeFcLCmWTV-L4CiuhqA12aCzVyk9pmvLGE_ijNTgLw, (ET: 17.02.2025).
- YADAK, Abdallatif, "İsrail Güvenlik Politikası ve Güvenlik Duvarının Filistin Halkına Etkileri", 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 3.9 (2014), s. 163-176.
- YILDIRIM, Yusuf, "İsrail-Filistin Sorununda İki Devletli Çözüm Arayışları", *OPUS International Journal of Society Researches*, 18.41 (2021), s. 3840-3884.
- YILMAZ, Ayhan Nuri- ALAGÖZ, Vahide, "Birleşmiş Milletler'in Filistin Politikası", *Journal of Economics and Political Sciences*, 3.2 (2023), s. 113-124.
- YÜCEL, Özlem, "Filistin'de İsrail'in İnsan Hakları İhlalleri ve Türkiye", *Ortadoğu Etütleri*, 10.1 (2018), s. 40-61.
- ZARIÇ, Sami, "Filistin'in Özgürlük Mücadelesinde Hareket'ül Mukavemet-ul İslamiyye (İslami Direniş Hareketi-HAMAS), Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 84, Aralık 2018, s. 286-295, <https://acikerisim.mersin.edu.tr/yayin/166177&dil=3&q=>, ET: 02.02 202;
- ZARTMAN, I. William, *Negotiation and Conflict Management: Essays on Theory and Practice*, Routledge, 2007, http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/3204/1/2008Negotiation%20and%20Conflict%20Management_%20Essays%20on%20Theory%20and%20Practice%20%28%20Security%20and%20Conflict%20Management%29%20%28%20PDFDrive%20%29.pdf, (ET: 02.02.2025).
- ZENGİNKUZUCU, Dikran M., "Filistin Devleti'nin Başvurusu Bağlamında Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisi Ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Rolünün Analizi", *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, 19 (2019), s. 17-48.